

PRAKTIČNA NASTAVA UČENIKA KOD PRIVREDNIH SUBJEKATA PRAVNA ANALIZA

Sarajevo, april 2020. godine

Ova publikacija objavljena je u okviru projekta koji provodi Fondacija Helvetas Moja budućnost. Sadržaj ove publikacije ne odražava nužno stavove Fondacije Helvetas Moja budućnost.

SPISAK SKRAĆENICA

ANALIZA	Pravna analiza sačinjena na temu izvođenja praktične nastave učenika srednjih stručnih škola kod privrednih subjekata
BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
ZE-DO kanton	Zeničko-dobojski kanton
HNK	Hercegovačko-neretvanski kanton
ZHK	Zapadnohercegovački kanton
ZOO	Zakon o obligacionim odnosima
SPORAZUM	Sporazum o saradnji u okviru projekta „Unapređenje praktične nastave u srednjem stručnom obrazovanju“ između Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, Privredne komore Republike Srpske i Unije udruženja poslodavaca Republike Srpske

SPISAK UPOTRIJEBLJENIH TERMINA/GLOSAR

PROJEKAT	projekat “Moja budućnost” u realizaciji švicarske organizacije Helvetas BiH
PRAKTIČNA NASTAVA STRUČNA ŠKOLA	praktična nastava i ferijalna praksa srednjih stručnih škola podrazumijeva i tehničke škole, shodno relevantnim propisima u Bosni i Hercegovini
CILJANO PODRUČJE UČENIK	područje ZE-DO kantona, HNK i ZHK, kao i teritorija RS; učenik starosne dobi od 14 do 19 godina, i to srednjih stručnih škola na ciljanom području
PRIVREDNI SUBJEKT	privredno društvo, ustanova ili lice koje samostalno obavlja djelatnost
MJERODAVNI PROPIS	trenutno važeći propis, odnosno propis koji je trenutno na pravnoj snazi

SADRŽAJ

1. KRATKI PREGLED ANALIZE.....	5
2. UVOD	5
3. METODOLOŠKI PRISTUP	6
4. PREGLED MJERODAVNIH PROPISA	8
5. STATUS POLITIKA U VEZI SA PRAKTIČNOM NASTAVOM.....	11
5.1. Prikaz postojećeg pravnog okvira u vezi sa realizacijom praktične nastave.....	11
a) BiH.....	11
b) ZE-DO kanton.....	13
c) HNK.....	14
d) ZHK.....	15
e) RS.....	16
5.2. Angažman učenika na praktičnoj nastavi kod privrednih subjekata sa aspekta radnog i socijalnog prava 17	
a) FBiH	17
b) RS.....	20
5.3. Zaštita i sigurnost na radu učenika na praktičnoj nastavi kod privrednih subjekata.....	21
a) ZE-DO kanton, HNK i ZHK.....	21
b) RS	22
5.4. Osiguranje od posljedica nesretnog slučaja tokom praktične nastave učenika kod privrednog subjekta 22	
a) ZE-DO kanton, HNK, ZHK.....	22
b) RS.....	23
5.5. Zaštita od zaraznih bolesti učenika na praktičnoj nastavi kod privrednog subjekta.....	23
a) FBiH	23
b) RS.....	24
5.6. Naknada za prevoz, troškove ishrane i ostale nagrade učenika na praktičnoj nastavi kod privrednog subjekta i porezni tretman.....	24
a) ZE-DO kanton.....	24
b) HNK.....	24
c) ZHK.....	24
d) RS.....	24
e) Porezni tretman naknada za učenike na praktičnoj nastavi kod privrednih subjekata	25
5.7. Ugovorno regulisanje praktične nastave kod privrednih subjekata.....	27
a) ZE-DO kanton.....	27
b) HNK.....	29
c) ZHK.....	29
d) RS.....	30

6.	ANALIZA POSTOJEĆIH UGOVORA O IZVOĐENJU PRAKTIČNE NASTAVE	32
7.	PREPORUKE U POGLEDU UNAPRIJEĐENJA UGOVARANJA PRAKTIČNE NASTAVE	33
8.	PREPORUKE U POGLEDU IZMJENE POZITIVNO-PRAVNIH PROPISA	35
9.	DOBRE PRAKSE	36
10.	ZAKLJUČCI I PREPORUKE	37
	PRILOZI:	42

1. KRATKI PREGLED ANALIZE

Praktična nastava učenika stručnih škola u BiH je aktuelna tema duži niz godina, koja se različitim intenzitetom razvija i provodi u različitim administrativnim jedinicama unutar BiH. S obzirom na sve jaču potrebu da se privredni subjekti aktivnije uključe u praktično obrazovanje, kao i da se stvore uslovi za efikasno obavljanje praktične nastave, ova Analiza će doprinijeti sagledavanju pravnog okvira i stvarnog stanja na ciljanom području. Međutim, cilj Analize nije samo ukazati na propuste i nedostatke, već iznijeti kvalitetne zaključke, utvrditi dobre prakse i ponuditi preporuke koje bi, ukoliko se primijene, mogle doprinijeti adekvatnijem funkcionalnom uređenju i realizaciji praktične nastave.

Radi boljeg uvida u sva konkretna pitanja, Analiza se sastoji iz više cjelina.

Nakon uvoda i prikaza metodološkog pristupa u izradi Analize, u četvrtom odjeljku Analize dat je pregled mjerodavnih propisa koji predstavljaju pravni okvir za provođenje praktične nastave.

Peti odjeljak Analize, kroz prikaz i analizu relevantnih propisa i praksi koje su nam bile dostupne, obrađuje sljedeće teme i to:

- Prikaz postojećeg zakonodavstva u vezi sa realizacijom praktične nastave u ZE-DO kantonu, HNK i ZHK, kao i u RS;
- Angažman učenika na praktičnoj nastavi u privrednim subjektima sa aspekta radnog i socijalnog prava;
- Zaštita i sigurnost učenika na praktičnoj nastavi kod privrednih subjekata;
- Osiguranje učenika od posljedica nesretnog slučaja tokom praktične nastave kod privrednih subjekata;
- Zaštita od zaraznih bolesti učenika na praktičnoj nastavi kod privrednih subjekata;
- Naknada troškova prevoza, troškova ishrane i ostale naknade ili nagrade učenika na praktičnoj nastavi u privrednim subjektima sa poreznim tretmanom ovih naknada;
- Ugovorno regulisanje praktične nastave kod privrednih subjekata.

Šesti dio Analize obuhvata analiziranje postojećih ugovora o izvođenju praktične nastave koji se primjenjuju na ciljanom području.

Od sedmog do desetog odjeljka date su preporuke u pogledu adekvatnog regulisanja uzajamnih odnosa svih učesnika u praktičnoj nastavi, zatim preporuke u pogledu izmjene pozitivno-pravnih propisa koji se tiču predmetne materije, primjeri dobre prakse, te na kraju zaključci i različite preporuke u vezi sa svim utvrđenim nedostacima, a čijom primjenom bi se unaprijedio proces izvođenja praktične nastave učenika srednjih stručnih škola kod privrednih subjekata.

2. UVOD

Ova pravna analiza, sačinjena za potrebe Projekta, obuhvata praktičnu nastavu kao nastavni predmet koji predstavlja obavezni oblik obrazovno-odgojnog rada učenika srednjih stručnih škola kod privrednih subjekata.

S obzirom da tržištem rada u BiH protekle dvije decenije ne dominiraju veliki ekonomski giganti koji su u prošlosti bili uključeni u realizaciju praktične nastave učenika, već su tu ulogu preuzeli subjekti male i srednje privrede, pojačana je potreba da upravo ti privredni subjekti budu adekvatno uključeni u izvođenje praktične nastave. Usljed ovih okolnosti značajno je upoznavanje privrednih subjekata sa njihovom ulogom u praktičnoj nastavi učenika i višestrukoj koristi u pogledu kreiranja buduće stručne radne snage. Ovo bi moglo poslužiti kao podloga za kreiranje volje za značajnijim aktivnim uključivanjem u ovaj vid obrazovno-odgojnog rada sa jasnim utvrđivanjem njihovih obaveza i odgovornosti, ali i eventualnih finansijskih olakšica i podsticaja kako bi mogli procijeniti finansijsku korist koju ovaj proces donosi.

Nepostojeća ili nepotpuna zakonska regulativa, te nedostatak jasno određenih uloga privrednih subjekata, obrazovnih ustanova i učenika, kao i nedovoljna saradnja sa predstavnicima tržišta rada, razlozi su koji se odražavaju na neprovođenje ili nedovoljno efikasno provođenje praktične nastave u privredi. Analiza će sagledati problematiku i prepreke u organizaciji i realizaciji praktične nastave kod privrednih subjekata u gore navedenim područjima, imajući u vidu pozitivno-pravne propise u BiH kojima je regulisana navedena materija, sa prijedlozima adekvatnih preporuka usmjerenih na otklanjanje utvrđenih nedostataka.

Analiza nema za predmet prikazati na koji način se relevantni i analizirani propisi provode u praksi. Također, nisu analizirani ni različiti aspekti realizacije praktične nastave s tačke gledišta obrazovnih politika, uključujući nastavne planove i programe niti ishode učenja u skladu sa potrebama tržišta rada. Osim toga, stvarne potrebe i kapaciteti tržišta rada koji potiču od privrednih subjekata kao neodvojivih nosilaca realizacije praktične nastave nisu predmet ove Analize. Svrha ovog istraživanja nije ni pružanje uvida o različitim oblicima 'učenja kroz rad', dinamici uspostavljanja i kvalitetu obavljanja te mogućnosti njihovog unapređenja ili uvođenja novih.

Ciljna skupina Projekta su učenici starosne dobi od 14 do 19 godina, i to srednjih stručnih škola sa područja ZE-DO kantona, HNK i ZHK, kao i teritorije RS.

3. METODOLOŠKI PRISTUP

Istraživanje obuhvaćeno Analizom izvršeno je u periodu od januara 2020. do aprila 2020. godine. Analiza će dati odgovor na pitanje na koji način i da li postoji potreba za unaprijeđenje praktične nastave na ciljanom području. Cilj Analize je, shodno nadležnostima, utvrditi pravni okvir, izvršiti uvid u postojeće prakse, te na temelju toga kreirati zaključke o sveobuhvatnosti zakonskog uređenja i stepenu realizacije praktične nastave, nedostacima, dobrim praksama, eventualnim posebnim okolnostima, te dati obrazložene komentare i preporuke u cilju unaprijeđenja kako zakonodavnog tako i praktičnog aspekta obavljanja praktične nastave.

U vezi s tim, metodološki pristup Analize se temelji na prikupljanju, pregledu i analizi postojećeg zakonodavnog okvira koji se odnosi na izvođenje praktične nastave učenika kod privrednih subjekata, kao i utvrđivanje praktičnog postupanja svih uključenih aktera u praktičnoj nastavi na osnovu pismenih i usmenih informacija prikupljenih prema konkretnim upitima.

Iako su zakonski propisi u najvećem dijelu dostupni, za potrebe davanja odgovora na pitanja koja su pokretač Analize, značajan izvor podataka su bile povratne informacije odnosno odgovori na

konkretno upućene upite nadležnim organima, kao što su: porezne uprave, inspekcije rada, nadležna ministarstva iz oblasti obrazovanja, ministarstva rada, socijalne zaštite, zdravlja, a prvenstveno povodom pitanja koja ili nisu u cjelosti regulisana postojećim zakonskim propisima ili je moguće različito tumačenje pojedinih odredbi tih propisa.

Dalje, kontaktirali smo i poslali pismene upite srednjim stručnim školama sa ciljanog područja radi prikupljanja informacija o načinu ugovaranja izvođenja praktične nastave kao i o specifičnim situacijama na koje se nailazi u praksi, odnosno o uočenim poteškoćama sa kojima se susreću uključene strane.

Prikupljene informacije su, prije svega, od pomoći u utvrđivanju dobre prakse, ali i uočavanju nedostataka. U vezi s tim, za potrebe Analize sljedeći odgovori nadležnih organa su uzeti u obzir:

- Odgovor Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 03-30/11-98/20 IK od 28.01.2020. godine;
- Odgovor Ministarstva rada i boračko-invalidske zaštite RS, br. 16-04/2-12-8-1/20 od 20.01.2020. godine;
- Odgovor Porezne uprave FBiH, br. 13/08-02-3-105-1/20 –M.H. od 14.02.2020. godine;
- Odgovor Poreske uprave RS, br. 06/1.01/0401-052.4-401/2020 od 24.01.2020. godine;
- Odgovor Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje, br. FZ1/3-05-7-161-2/20 od 31.01.2020. godine;
- Odgovor Fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje RS, br. O-177/2020-8 od 23.01.2020. godine;
- Odgovor Ministarstva prosvjete i kulture RS, br. 07.051/052-2447/20 od 23.03.2020. godine.

Od značaja su dostavljeni primjerci ugovora od strane pojedinih škola koji se u praksi zaključuju radi obavljanja praktične nastave, što je pružilo informacije o načinu uređenja uzajamnih prava i obaveza učesnika u procesu realizacije praktične nastave kod privrednih subjekata, te pomoglo u donošenju zaključaka o sveobuhvatnosti i pravnoj valjanosti ovih pravnih akata.

Ugovori u koje je izvršen uvid za potrebe Analize su sljedeći:

- Ugovor o izvođenju praktične nastave učenika JU Centar srednjih škola Trebinje za školsku 2019/2020. godinu;
- Ugovor o izvođenju praktične nastave za školsku 2019/2020. godinu, JU Tehnička škola Trebinje.
- Ugovor o obavljanju praktične nastave učenika za zanimanje „hotelijersko-turistički tehničar“ Srednje škole dr. Fra Slavka Barbarića iz Čitluka;
- Ugovor o obavljanju praktične nastave učenika za zanimanje „konobar“ Srednje škole dr. Fra Slavka Barbarića iz Čitluka;
- Ugovor o obavljanju praktične nastave Javne ustanove Srednja škola Konjic;
- Ugovor o provedbi stručne prakse Srednje strukovne škole iz Širokog Brijega.

Ograničenja na koja smo naišli prilikom donošenja zaključaka dijelom proizilaze iz nepotpunosti zakonske regulative kojom se uređuje oblast praktične nastave, kao i pojedinih paušalnih ili nedovoljno potpunih povratnih informacija pojedinih nadležnih organa, ali i izostanka bilo kakvih

pismenih ili usmenih odgovora nadležnih organa u vezi sa upitima. Stoga postoji opasnost da pojedine interpretacije u Analizi budu nepotpune odnosno nepotkrijepljene pismenim ili usmenim putem, što bi moglo uticati na kvalitet Analize.

Pitanja na koja Analiza u okviru ugovaranja obavljanja praktične nastave treba da pruži odgovore možemo podvesti pod sljedeće grupe: (i) koji je pravni osnov za ugovaranje obavljanja praktične nastave, (ii) kakva je priroda ugovornog odnosa tokom praktične nastave, (iii) postoji li pravni osnov za isplatu naknada za vrijeme obavljanja praktične nastave, (iv) kakve su obaveze učesnika u vezi sa praktičnom nastavom, (v) kakav je poreski tretman finansijskih izdataka i na čiji teret padaju, te (vi) da li su nadležna ministarstva obrazovanja na ciljanom području donijela podzakonske akte i propisala adekvatne obrasce ugovora kojima bi se jasno uredilo obavljanje praktične nastave kod privrednih subjekata.

Odgovori koje je istraživanje dalo predstavljaju temelj na kojima se zasnivaju: zaključci o pravnom okviru te praksi po administrativnim jedinicama, preporuke za izmjenu postojećih propisa, preporuke za unaprijeđenje ugovaranja praktične nastave kod privrednih subjekata, preporuke u vezi sa obavezom poštivanja socijalnih prava učenika, preporuke u vezi sa nagrađivanjem učenika za obavljeni praktični rad i isplate drugih naknada, preporuke u vezi sa unaprijeđenjem međusekorske saradnje i druge preporuke koje mogu biti od značaja za razvoj predmetne oblasti.

4. PREGLED MJERODAVNIH PROPISA

U daljem tekstu Analize, ako drugačije nije eksplicitno naznačeno, korištene su odredbe sljedećih pravnih propisa:

Propisi na nivou BiH	
PRAVNI PROPISI	KORIŠTENI TERMINI
Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, br. 18/03)	Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH
Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, br. 63/08)	Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH
Propisi na nivou RS	
PRAVNI PROPISI	KORIŠTENI TERMINI
Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS“, br. 41/18 i 35/20)	Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju RS
Pravilnik o načinu obrazovanja učenika kod poslodavca („Službeni glasnik RS“, br. 65/19)	Pravilnik o načinu obrazovanja učenika kod poslodavca RS
Zakon o radu RS (“Službeni glasnik RS”, br. 01/16, 66/18)	ZOR RS
Zakon o obligacionim odnosima RS (“Službeni glasnik RS”, br. 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04)	ZOO RS

Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti ("Službeni glasnik RS", broj 90/17)	Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti RS
Zakon o zdravstvenom osiguranju RS („Službene novine RS“, broj 16/99, 51/01, 70/01, 51/03, 57/03, 17/08, 1/09, 106/09, 39/16, 110/16, 94/19)	Zakon o zdravstvenom osiguranju RS
Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju RS („Službene novine RS“, broj 134/11, 82/13, 96/13, 103/15)	Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju RS
Zakon o porezu na dohodak RS („Službeni glasnik RS“, broj 60/15, 5/16, 66/18, 105/19)	Zakon o porezu na dohodak RS
Zakona o doprinosima RS („Službeni glasnik RS“, broj 114/17 i 112/19)	Zakon o doprinosima RS
Zakon o zaštiti na radu RS („Službeni glasnik RS“, broj 1/08, 13/10)	Zakon o zaštiti na radu RS
Propisi na nivou FBiH	
PRAVNI PROPISI	KORIŠTENI TERMINI
Zakona o radu FBiH („Službene novine FBiH“, br. 26/16, 89/18)	ZOR FBiH
Zakon o obligacionim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 i "Sl. list RBiH", br. 2/92, 13/93, 13/94 i "Sl. novine FBiH", br. 2/92, 13/93 i 13/94)	ZOO FBiH
Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti ("Službene novine Federacije BiH", broj 29/05)	Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti FBiH
Zakon o zdravstvenom osiguranju FBiH („Službene novine FBiH“, broj 30/97, 7/02, 70/08, 90/17, 48/11, 36/18)	Zakon o zdravstvenom osiguranju FBiH
Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju FBiH („Službene novine FBiH, broj 13/18)	Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju FBiH“
Zakon o porezu na dohodak FBiH („Službene novine FBiH“, broj 10/08, 9/10, 44/11, 7/13, 65/13)	Zakon o porezu na dohodak FBiH
Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu („Službene novine FBiH“, br. 92/16)	Pravilnik o evidenciji o radnicima

Odluka o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima („Službene novine FBiH“, br. 26/14)	Odluka o visini doprinosa za PIO osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima
Pravilnik o podnošenju prijava za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa („Službene novine FBiH“, br. 73/09, 38/10, 77/10, 9/11, 1/13, 83/14, 1/15, 48/16, 25/17, 53/19 i 93/19)	Pravilnik o podnošenju prijava za upis i promjene upisa JSR
Pravilniko primjeni zakona o porezu na dohodak FBiH ("Službene novine FBiH", br. 67/08, 4/10, 86/10, 10/11, 53/11, 20/12, 27/13, 71/13, 90/13, 45/14, 52/16, 59/16, 38/17, 3/18, 30/18)	Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dohodak FBiH
Zakon o doprinosima FBiH („Službene novine FBiH“ broj 35/98, 54/00, 16/01, 37/01, 1/02, 17/06, 14/08, 91/15, 104/16, 34/18, 99/19)	Zakon o doprinosima FBiH
Zakon o zaštiti na radu BiH („Službeni list SR BiH“, broj 22/90, P.P. odredbe čl. 33, „Sl. novine FBiH“, broj 6/98 i „Sl. list R BiH“ broj 16/92 i 13/94)	Zakon o zaštiti na radu BiH

Propisi na nivou ZE-DO kantona	
PRAVNI PROPISI	KORIŠTENI TERMINI
Zakon o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, br. 9/17)	Zakon o srednjoj školi ZE-DO kantona
Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, br. 3/19)	Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole ZE-DO kantona
Pravilnik o izvođenju ferijalne prakse u tehničkim i srodnim školama i stručnim školama („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, br. 3/19)	Pravilnik o izvođenju ferijalne prakse u tehničkim i srodnim školama i stručnim školama ZE-DO kantona

Propisi na nivou HNK	
PRAVNI PROPISI	KORIŠTENI TERMINI
Zakon o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine HNK“, br. 08/00, 04/04, 05/04 i 08/06)	Zakon o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju HNK

Pedagoški standard i normativ srednjeg školstva („Službene novine HNK“, br. 04/05)	Pedagoški standard i normativ srednjeg školstva
--	--

Propisi na nivou ZHK	
PRAVNI PROPISI	KORIŠTENI TERMINI
Zakon o odgoju i obrazovanju u srednjoj školi („Narodne novine ZHK“, br. 20/17)	Zakon o odgoju i obrazovanju u srednjoj školi ZHK
Zakon o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci („Narodne novine ZHK“, br. 22/13)	Zakon o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci ZHK

Ostali upotrijebljeni propisi u Analizi	
PRAVNI PROPISI	KORIŠTENI TERMINI
Indeks inkluzivnosti – Promicanje učenja i sudjelovanja u školama, Tony Booth, Mel Ainscow, Zenica, 2008.	Indeks inkluzivnosti

5. STATUS POLITIKA U VEZI SA PRAKTIČNOM NASTAVOM

Organizacija i realizacija praktične nastave učenika srednjih stručnih škola kod privrednih subjekata na ciljanom području nije regulisana na jedinstven način. Praktična nastava kao nastavni predmet se reguliše zakonima o srednjem obrazovanju, a podzakonskim aktima, ukoliko postoje, podrobnije je uređen proces u koji je uključeno više učesnika, odnosno više sektora i tijela.

Polazeći od propisa na nivou države BiH, Okvirni zakon o srednjem obrazovanju i obuci u BiH okvirno reguliše ovo pitanje upućujući na obavezu nadležnih obrazovnih vlasti da svojim zakonskim i podzakonskim aktima regulišu pitanje praktične obuke i rada učenika u radionicama za praktičnu obuku i u radnim prostorima drugih pravnih lica na osnovu ugovora ili sporazuma o saradnji. S tim u vezi i cijeneći smjernice koje daje državni zakon, u navedenim kantonima i RS danas postoje znatne razlike u pravnoj regulativi predmetne materije, kao i različito postupanje u praksi.

5.1. Prikaz postojećeg pravnog okvira u vezi sa realizacijom praktične nastave

Srednje obrazovanje, pa time i pitanje organizacije praktične nastave učenika srednjih škola, nalazi se u nadležnosti kantona u FBiH odnosno u nadležnosti RS. U nastavku teksta predstavljeni su pravni okviri praktične nastave učenika srednjih stručnih škola kod privrednih subjekata u svjetlu zakona na nivou BiH, FBiH, na području ZE-DO kantona, HNK i ZHK i na teritoriju RS.

a) BiH

Okvirnim zakonom o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH istaknuto je da su srednje stručno obrazovanje i obuka integralni dio obrazovnog sistema u BiH koje obezbjeđuje sticanje vještina i znanja iz određenih zanimanja i osnovu kontinuirane obuke s ciljem aktivnog

uključivanja u proces rada ili nastavka daljeg obrazovanja, a podrazumijeva različite vrste i oblike odgoja i obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja kroz početno, kontinuirano, redovno ili vanredno obrazovanje i obavljanje prakse, a obuhvata i stručnu obuku djece i odraslih.¹ Dalje, Okvirni zakon o srednjem obrazovanju i obuci u BiH predviđa formiranje posebnog tijela tzv. tripartitnog savjetodavnog vijeća na entitetskoj, kantonalnoj i na razini Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u cilju osiguranja veze između srednjeg strukovnog obrazovanja i tržišta rada².

Iz naziva tripartitnog savjetodavnog vijeća proizilazi njegova savjetodavna uloga, a u njegov sastav ulaze predstavnici *poslodavaca*, sindikata i nadležnih obrazovnih vlasti. Pri tome je predviđeno da Ministarstvo civilnih poslova BiH ima obavezu da koordinira zajedničke sastanke tripartitnih vijeća najmanje jednom godišnje. Međutim, bez obzira na korisnost koju bi mogla ova odredba da ima, ova obaveza nije još uvijek realizovana zbog propusta da se uspostave vijeća na svim razinama vlasti. Prema informacijama kojima raspolažemo, na ciljanom području u FBiH su uspostavljena tripartitna vijeća u ZE-DO kantonu i ZHK.³

Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju RS osnovano je tripartitno savjetodavno vijeće u čiji sastav su uključeni predstavnici poslodavaca, sindikata i Ministarstava. Korisno je spomenuti da je Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju RS stvorena zakonska osnova i za osnivanje savjetodavnih vijeća, čiji je cilj pomaganje školi u planiranju sadržaja njenih programa, savjetovanja o svim pitanjima koja se tiču obuke i s tim u vezi jačanje veza između škole i lokalnog tržišta rada.⁴

Nadalje, ovaj zakon generalno upućuje na obavezu nadležnih obrazovnih vlasti da svojim zakonskim i podzakonskim aktima regulišu pitanje praktične obuke i rada učenika u radionicama za praktičnu obuku i u radnim prostorima drugih pravnih lica na osnovu ugovora ili sporazuma o saradnji.⁵

Također, ovaj zakon predviđa da će se obrazovanje djece sa posebnim potrebama ostvariti prema prilagođenim programima srednje stručne škole, koje donose nadležne obrazovne vlasti. Zakon o srednjem stručnom obrazovanju ne pojašnjava detaljnije ovo pitanje.

Kada je riječ o obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama, korisno je ukazati i na Indeks inkluzivnosti koji navodi da jezik „posebnih obrazovnih potreba“ može biti prepreka za

¹ Član 2. tačka b) Okvirnog zakona o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH propisuje da je institucija srednjeg stručnog obrazovanja i obuke srednja škola organizirana kao srednja tehnička i stručna škola, umjetnička škola, škole posebne namjene i druge vrste škola koje ispunjavaju uslove za obavljanje djelatnosti obrazovanja, u skladu sa tim i drugim odgovarajućim zakonima i podzakonskim aktima u BiH kojim se detaljnije uređuje djelatnost srednjeg obrazovanja.

² Informacija o provedbi Okvirnog zakona o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci u BiH, Ministarstvo civilnih poslova BiH, oktobar 2016. godine navodi da tripartitno savjetodavno vijeće ima savjetodavnu ulogu, a u njegov sastav ulaze predstavnici poslodavaca, sindikata i nadležnih obrazovnih vlasti. Ministarstvo civilnih poslova ima obavezu da koordinira zajedničke sastanke tripartitnih vijeća najmanje jednom godišnje, međutim ova obaveza nije još uvijek realizirana zbog neuspostavljanja vijeća na svim razinama vlasti. Do sada su u Federaciji BiH tripartitna vijeća uspostavljena između ostaloga i u ZHK. U RS, prema informaciji nadležne obrazovne vlasti, u nekim lokalnim zajednicama pri srednjim stručnim školama su uspostavljena tripartitna vijeća.

³ Informacija Ministarstva civilnih poslova BiH o provedbi Okvirnog zakona o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH, oktobar 2018. godine, str. 4 i 5;

⁴ Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju RS - Član 144. - (1) Stručne škole formiraju savjetodavno vijeće, koje čine predstavnici lokalnog tržišta rada, čija je djelatnost u vezi sa obrazovanjem određene struke i zanimanja koje obrazuje stručna škola. (2) Savjetodavno vijeće pomaže školi u planiranju sadržaja njenih programa rada, savjetuje školu o svim pitanjima koja se tiču obuke i pomažu jačanju veza između škole i lokalnog tržišta rada. (3) Sastav savjetodavnog vijeća i procedura imenovanja njegovih članova regulišu se statutom škole. (4) Rad člana savjetodavnog vijeća je dobrovoljan i ne plaća se;

⁵ Član 4, stav 1. i 2. Okvirnog zakona o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH;

promicanje inkluzivne prakse u školama, ali on i dalje ostaje dio kulturološkoga okvira i politike svih škola i utječe na razne aktivnosti. Koristi se u pisanim mišljenjima o „posebnim obrazovnim potrebama“, u prepoznavanju teškoća kod učenika u Pravilniku za rad sa djecom s posebnim obrazovnim potrebama, u primjeni Individualnih obrazovnih planova i informacijama koje škola pruža radi razmatranja svojih troškova za „posebne obrazovne potrebe“. Prelazak na drugačiji način razmišljanja o teškoćama u obrazovanju stvara jednu složenu situaciju, jer zbog određenih stvari moramo raditi s postojećim jezikom. Oni koji usvoje alternativne pojmove zaključuju da oni pomažu da se otvore nove mogućnosti za prepoznavanje i prevazilaženje teškoća u školama.⁶

b) ZE-DO kanton

Zakon o srednjoj školi ZE-DO kantona⁷ predviđa da se praktična nastava izvodi pod stručnim nadzorom srednje škole u privrednim društvima, ustanovama ili kod obrtnika, ako imaju odgovarajuću savremenu opremu, tehničko-tehnološka sredstva i druge odgovarajuće uslove u skladu sa Nastavnim planom i programom, na osnovu ugovora srednje škole sa navedenim licima kojim se regulišu uslovi, oblici, metode i postupci izvođenja praktične nastave, te vršenje stručnog nadzora.

Također je predviđeno da će se trajanje nastavnog sata, način i uslovi za izvođenje praktične nastave koja se izvodi izvan škole urediti posebnim pravilnikom koji donosi Ministarstvo.⁸

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZE-DO kantona donijelo je Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole. Tim pravilnikom su detaljno regulisani i uređeni načini i uslovi izvođenja praktične nastave koja se izvodi izvan škola srednjeg stručnog obrazovanja i obuke na području ZE-DO kantona, tj. praktične nastave koja se izvodi kod privrednih subjekata, te utvrđuju ciljevi, trajanje i fond sati praktične nastave, uloga i obaveze srednje stručno-obrazovne škole i privrednog subjekta, ovlaštenja i obaveze uključenih aktera u organizovanje i izvođenje praktične nastave kod privrednih subjekata, uslovi za organizovanje praktične nastave kod privrednih subjekata, ocjenjivanje učenika, sadržaj i obrasci ugovora o saradnji između škole i privrednog subjekta i ugovora o izvođenju praktične nastave kod privrednog subjekta, obrasci za raskid ugovora, te druga pitanja od značaja za organizaciju i izvođenje praktične nastave kod privrednih subjekata.⁹

Dalje je Pravilnikom o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole ZE-DO kantona propisano da nastavni sat praktične nastave iznosi 45 minuta, te je škola dužna osigurati da ukupno opterećenje učenika nastavom i ostalim vidovima neposrednog odgojno-obrazovnog rada ne može iznositi više od 35 nastavnih sati sedmično, te da učenik u toku dana ne može imati više od sedam nastavnih sati praktične nastave. Praktična nastava kod privrednog subjekta se može realizovati u vremenskom periodu od 07 do 19 sati u petodnevnoj radnoj sedmici.¹⁰ Pritom ovaj propis ne daje objašnjenje pojma „radna sedmica“, ali se može pretpostaviti da se praktična nastava ne može održavati u periodu dužem od pet dana u sedmici kod privrednog subjekta, u skladu sa organizacijom rada i rasporedom radnog vremena kod privrednog subjekta.

⁶ Indeks inkluzivnosti, str. 8;

⁷ Član 60. i 69. Zakona o srednjoj školi ZE-DO kantona;

⁸ Član 38. stav 2. Zakona o srednjoj školi ZE-DO kantona;

⁹ Član 1. Pravilnika o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole ZE-DO kantona;

¹⁰ Član 8. Pravilnika o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole ZE-DO;

Značajno je istaći da je ovim pravilnikom istaknuta uloga škole kroz koordinatora koji svoju ulogu ostvaruje kako na izradi i realizaciji plana izvođenja praktične nastave, tako i u cjelokupnoj proceduri praktične nastave učenika kod privrednih subjekata, počev od prijema, vođenja evidencija, do praćenja rada učenika u saradnji sa mentorom praktične nastave. S tim u vezi stoje i jasnije propisane obaveze i ovlaštenja, te odgovornosti škola.

Dalje, nastavnim planom i programom tehničke i srodne škole može se utvrditi obaveza, program, vrijeme i trajanje obavljanja ferijalne prakse učenika, kao dopuna praktičnoj nastavi.¹¹ Uslove, oblike, metode, postupke i fond časova izvođenja ferijalne prakse propisuje ministarstvo posebnim pravilnikom, na osnovu koga škole ugovorom sa privrednim društvima, ustanovama i obrtnicima regulišu predmetna pitanja.¹² S tim u vezi, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZE-DO kantona donio je Pravilnik o izvođenju ferijalne prakse u tehničkim i srodnim školama kojim su propisani uslovi, način organizacije i praćenja ferijalne prakse za učenike srednjih tehničkih i srodnih škola i srednjih stručnih škola, te prava i obaveze učenika, roditelja/staratelja, privrednih subjekata i škole.¹³ Maksimalno trajanje ferijalne prakse je 20 radnih dana, odnosno trajanje ferijalne prakse za učenike II razreda je minimalno 10 radnih dana (maksimalno šest radnih sati dnevno), dok za učenike III i IV razreda traje minimalno 15 radnih dana (maksimalno šest radnih sati dnevno).

Učenici sa posebnim obrazovnim potrebama, u smislu Zakona o srednjoj školi ZE-DO kantona, su učenici koji otežano prate nastavni proces usljed prisutnog invaliditeta ili poteškoće, kao i nadareni učenici, a koji mogu realizovati ferijalnu praksu na zahtjev roditelja/staratelja. Posebne obrazovne potrebe su rezultat određenih poteškoća sa kojima se učenici svakodnevno susreću, a odnose se na njihove tjelesne, senzorne, intelektualne ometanosti, poremećaje u ponašanju, teška hronična oboljenja, emocionalne poremećaje, poremećaje govorno-jezičke komunikacije, kombinovane smetnje, dugotrajne bolesti, koje mogu biti stalne i prolazne.

U pogledu ferijalne prakse za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama, postoji propisana obaveza da radni zadaci tokom ferijalne prakse treba da budu prilagođeni mogućnostima i sposobnostima učenika. Pravilnikom o izvođenju ferijalne prakse u tehničkim i srodnim školama i stručnim školama ZE-DO kantona propisano je da se organizacija ferijalne prakse predviđa godišnjim programom rada škole, pa s tim u vezi, postoji obaveza da se godišnjim planom i programom vrši prilagođavanje radnih zadataka u pogledu izvođenja ferijalne prakse za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama.

c) *HNK*

Kada je riječ o realizaciji praktične nastave učenika srednjih stručnih škola sa područja HNK, Zakonom o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju HNK propisano je da se način organizovanja nastave u zanatskim školama i praktične nastave u stručnim školama uređuje u skladu s Pedagoškim standardom i normativom srednjeg školstva¹⁴.

¹¹ Član 61. stav 1. i 70. stav 1. Zakona o srednjoj školi ZE-DO kantona;

¹² Član 61. stav 2. i 70. stav 2. Zakona o srednjoj školi ZE-DO kantona;

¹³ Član 1. Pravilnika o izvođenju ferijalne prakse u tehničkim i srodnim školama i stručnim školama ZE-DO kantona;

¹⁴ Član 22. Zakona o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju HNK;

S druge strane, Pedagoški standard i normativ srednjeg školstva, kao podzakonski akt u pogledu organizacije praktične nastave, koji je usvojen 2005. godine i od tada, prema usmenoj potvrdi Pedagoškog zavoda HNK i Zavoda za školstvo HNK, nije izmijenjen niti dopunjen, sadrži odredbe koje se tiču norme časova prosvjetnih radnika, opremljenosti i veličine radnih prostora i sl, ne regulišući druge aspekte organizacije praktične nastave. Iz ovoga se može zaključiti da predmetno pitanje još nije regulisano na način kako je predviđeno relevantnim zakonskim odredbama u HNK.

Prema usmenim informacijama nadležnih institucija u HNK imamo saznanja da su u toku aktivnosti na iznalaženju rješenja kojima će se regulisati uvođenje „dualnog sistema obrazovanja“ u srednje stručne škole na području ovog kantona, ali da je svakako riječ o pitanju koje zahtijeva detaljnu analizu i iznalaženje rješenja za postojeće probleme, kako bi kao takvo moglo zaživjeti u praksi. Usmene informacije do dana sačinjavanja Analize nisu potvrđene pismenim putem.

Također se ističe činjenica da Zakon o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju HNK predviđa da „čas praktične nastave traje 60 minuta ako se izvodi izvan škole kod *poslodavca* bez prisutnosti nastavnika“.¹⁵

Zakon o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju HNK također propisuje da se u specijalnoj srednjoj stručnoj školi obrazuju učenici s posebnim potrebama, i to po posebno prilagođenim planovima i programima koje donosi nadležno ministarstvo, a kojima se utvrđuje stepen obrazovanja, zanimanje, trajanje obrazovanja, te odnos općeobrazovnih i stručno-teorijskih predmeta i praktična nastava.¹⁶

Međutim, ovaj zakon ne propisuje ovu materiju dalje, a nadležno ministarstvo, prema usmenim informacijama kojima raspolažemo, nije donijelo prilagođene planove i programe u skladu sa uputom iz Zakona o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju HNK. Ove usmene informacije nisu potvrđene pismenim odgovorom na dostavljeni pismeni upit.

d) ZHK

U 2017. godini u ZHK je usvojen novi Zakon o odgoju i obrazovanju u srednjoj školi, kojim, kao ni ranije važećim zakonom, nije regulisana praktična nastava. Umjesto toga, u pogledu realizacije praktične nastave učenika srednjih stručnih škola samo jednom zakonskom odredbom je propisano da način organizacije nastave u obrtničkim školama i praktične nastave u strukovnim školama propisuje ministar, kao i da sat praktične nastave koja se izvodi izvan škola traje 60 minuta.¹⁷

Sa druge strane, Zakonom o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci ZHK propisano je da se stjecanje znanja, vještina i sposobnosti provodi praktičnom nastavom i *vježbama*, a koje se izvode u ustanovi za strukovno obrazovanje i/ili kod *poslodavca*. Određeno je da se ukupan fond sati i materijalni uvjeti za izvođenje vježbi određuju kurikulumom. Također je predviđeno da prostori u kojima se izvodi praktična nastava i vježbe moraju udovoljavati zahtjevima sigurnosti na radu i ostalim propisima.¹⁸

¹⁵ Član 23. Zakona o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju HNK;

¹⁶ Član 18. Zakona o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju HNK;

¹⁷ Član 47. i 41. Zakona o odgoju i obrazovanju u srednjoj školi ZHK;

¹⁸ Član 29. Zakona o srednjem strukovnom obrazovanju i odgoju ZHK;

Zakonom je propisano da osnivač u saradnji sa ustanovom za strukovno obrazovanje osigurava izvođenje praktične nastave i vježbi koja se obavlja kod *poslodavca*, vodeći brigu o prilagođenim slobodnim mjestima za polaznike s teškoćama u razvoju¹⁹. Iako nije eksplicitno navedeno u citiranoj odredbi, smatramo da se termin „osnivač“ odnosi na osnivača obrazovne ustanove. Iz ove odredbe ne proizilaze detalji na koji način osnivač provodi opisane aktivnosti.

Prema navedenom zakonu, obrazovanje djece sa posebnim potrebama ostvaruje se prema prilagođenim programima srednje strukovne škole, koje donosi ministar ili institucija koju ovlasti ministar.²⁰

Na ovom mjestu također Analiza ukazuje na primjenu zakonskih termina *poslodavac* i *radni odnos*. Naime, zakonom je propisano da „redovnim polaznicima u prvoj godini obrazovanja praktična nastava i vježbe mogu trajati najviše četiri sata dnevno odnosno 20 sati sedmično. Redovnim polaznicima u ostalim godinama obrazovanja dnevno trajanje praktične nastave i vježbi uređuje se u skladu sa propisima kojima se uređuje radni odnos, te drugim propisima. Propisano je da polaznik ne može biti istog dana na nastavi u ustanovi za strukovno obrazovanje i na praktičnoj nastavi i vježbama kod *poslodavca*. Također je propisano da iznimno, iz opravdanih razloga, na zahtjev ustanove, a uz prethodno mišljenje Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, ministar može odobriti i drugačiju organizaciju nastave“.²¹

Formulacija o praktičnoj nastavi kod *poslodavca* može izazvati konfuziju u razumijevanju, s obzirom da učenici tokom praktične nastave kod privrednih subjekata nemaju status radnika u skladu sa odredbama Zakona o radu, obavljanjem praktične nastave se ne zasniva radni odnos, niti prava i obaveze ni za privredni subjekat ni za učenika proizilaze iz radno-pravnog odnosa, te stoga ni privredni subjekti nisu *poslodavci*.

U pogledu uređivanja dužine trajanja dnevne praktične nastave za starije polaznike u skladu sa propisima kojima se uređuju radni odnosi, smatramo da isti ostavlja prostora za tumačenje, s obzirom da zakonske odredbe o radnom vremenu radnika ne regulišu dužinu rada tokom praktične nastave učenika. Stoga, bilo bi korisno da odredba iz navedenih razloga bude jasnije definisana ili usklađena sa nastavnim planom i programom.

e) **RS**

Tokom 2018. godine u RS je stupio na snagu novi Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju kojim je propisano da se u srednjim stručnim i tehničkim školama struke i zanimanja mogu izvoditi u dualnom sistemu obrazovanja koji podrazumijeva naizmjenično učenje kod poslodavaca i u školi²², u skladu sa nastavnim planovima i programima određene struke i zanimanja i to u kabinetima praktične nastave, školskim radionicama, te drugim objektima opremljenim za nastavu u skladu sa odgovarajućim normativima. Također, praktična nastava se izvodi pod stručnim nadzorom srednje stručne i tehničke škole i *poslodavca*, koji imaju odgovarajuću opremu, sredstva

¹⁹ Član 27. Zakona o srednjem strukovnom obrazovanju i odgoju ZHK;

²⁰ Član 16. Zakona o srednjem strukovnom obrazovanju i odgoju ZHK;

²¹ Član 34. Zakona o srednjem strukovnom obrazovanju i odgoju ZHK.

²² Član 4. stav 1. tačka 23. Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju RS;

i druge uslove, u skladu sa nastavnim planom i programom, u trajanju od dvije sedmice u kontinuitetu u toku školske godine.²³

Ministar prosvjete i kulture je u skladu sa zakonskim ovlaštenjima donio Pravilnik o načinu obrazovanja učenika kod *poslodavca* u RS, kojim je propisano da se prilikom obrazovanja učenika kod *poslodavca* vodi računa o najboljem interesu učenika, a raspoređivanje učenika za obrazovanje kod *poslodavca* vrši direktor škole, u saradnji sa *poslodavcem* i roditeljem učenika. Pravilnikom je predviđeno da se obrazovanje kod *poslodavca* realizuje u skladu sa školskim kalendarom, prema nastavnom planu i programu.

Obrazovanje kod *poslodavca* realizuje se u potpunosti kod jednog, odnosno više *poslodavaca*, u skladu sa nastavnim planom i programom.²⁴ Međutim, predmetnim pravilnikom nije regulisano pitanje kada će se i na koji način realizovati praktična nastava učenika stručnih škola kod više *poslodavaca*.

Jasno je iz zakonskih odredbi da se koristi termin *poslodavac* te također upućujemo na prethodno istaknute navode zbog kojih smatramo da bi bilo opravdano koristiti termin privredni ili poslovni subjekt, a što bi išlo u prilog i jasnijem razumijevanju statusa učenika na praktičnoj nastavi te statusa samog privrednog subjekta, što se odražava na same oblike ugovaranja ovog vida saradnje i prava i obaveza koja iz nje proizlaze.

Prema navedenom pravilniku, dužina trajanja jednog časa praktične nastave koja se izvodi kod *poslodavca* traje 60 minuta, najduže šest časova dnevno. Obrazovanje kod *poslodavca* realizuje se u potpunosti kod jednog, odnosno više *poslodavaca*, u skladu sa nastavnim planom i programom.²⁵ Prema tom zakonu *poslodavac* obezbjeđuje sistematično i kvalitetno izvođenje obrazovanja, u skladu sa nastavnim planom i programom. Međusobni odnosi škole i *poslodavca* uređuju se ugovorom, u skladu sa važećim zakonom. U vezi sa praćenjem rada učenika određeno je da zaposleni kod poslodavca koji učestvuje u realizaciji praktičnog obrazovanja kontinuirano prati napredovanje učenika u saradnji s koordinatorom praktične nastave, s ciljem sticanja odgovarajućih kompetencija²⁶. Pretpostavka je da je koordinator praktične nastave predstavnik škole u okviru praćenja rada učenika.

5.2. Angažman učenika na praktičnoj nastavi kod privrednih subjekata sa aspekta radnog i socijalnog prava

a) FBiH

Odredbama Zakona o radu FBiH propisana je zakonska zabrana rada djece mlađe od 15 godina, koja zabrana se odnosi kako na rad u radnom odnosu, tako i na bilo koji drugi vid zapošljavanja odnosno rada, budući da osoba mlađa od 15 godina nema poslovnu sposobnost.

Osobe starije od 15 godina su djelimično poslovno sposobne te se mogu zaposliti samo uz:

²³ Član 44. Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju RS;

²⁴ Član 4. Pravilnika o načinu obrazovanja učenika kod poslodavca RS;

²⁵ Ibid;

²⁶ Član 23. Pravilnika o načinu obrazovanja učenika kod poslodavca RS;

- a) saglasnost zakonskog zastupnika i
 - b) na osnovu ljekarskog uvjerenja kojim se dokazuje opća zdravstvena sposobnost za rad.
- Posebna zaštita maloljetnika u FBiH osigurava se ne samo propisivanjem minimalne dobne granice za rad, već i zabranom rada maloljetnika u odnosu na radno mjesto na kojem se zapošljava.²⁷

Zakon o radu FBiH maloljetne radnike štiti i kroz institut radnog vremena i odmora, međutim, u slučaju rada učenika tokom praktične nastave, s obzirom da učenik nije u radnom odnosu, primjenjuju se posebni propisi o dužini trajanja sati koje učenik može provesti na praktičnoj nastavi kod privrednih subjekata.

Dalje, članom 6. Zakona o radu FBiH, propisano je da se pod pojmom *radnik* podrazumijeva fizičko lice koje je zaposleno na osnovu ugovora o radu. S obzirom da učenik ne zaključuje ugovor o radu sa privrednim društvom, ni radni odnos ne može biti zaključen. Dakle, odnos učenika na redovnom školovanju i privrednog subjekta prilikom izvođenja praktične nastave reguliše se posebnim ugovorom, koji, osim što ne predstavlja ugovor o radu, nema niti obilježja ugovora o stručnom osposobljavanju²⁸, kao ni ugovora o obavljanju privremenih i povremenih poslova²⁹, na način kako su definisani odredbama Zakona o radu FBiH, niti predstavlja bilo koji alternativni oblik angažovanja osoba na radu, a kojim ugovorima ćemo se detaljno posvetiti u nastavku ove Analize.

Zaključno, u slučaju obavljanja praktične nastave učenika kod privrednih subjekata radi se o svojevrsnom *sui generis* radu u svrhu učenja, dakle, radu bez zasnivanja radnog odnosa, te ga kao takvog radno-pravni propisi u FBiH ne prepoznaju. S obzirom da izvođenje praktične nastave učenika kod privrednih subjekata nije predmet radnog zakonodavstva, obaveze *poslodavca* odnosno privrednog subjekta ne proizlaze iz radno-pravnog odnosa.

Ono što po osnovu radno-pravnih propisa jeste obaveza privrednog subjekta koji primi učenika na praktičnu nastavu proizlazi iz člana 4. stav (1) alineja 3) Pravilnika o evidenciji radnika. Naime, prema mišljenju Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, *poslodavac* je dužan da evidentira u posebnu evidenciju podatak o redovnim učenicima ustanova za strukovno obrazovanje koji kod *poslodavca* pohađaju praktičnu nastavu. Imajući u vidu da shodno članu 159. stav (1) Zakona o radu FBiH nadzor na primjenom ovog zakona i na osnovu njega donesenih propisa obavlja federalni, odnosno kantonalni inspektor rada, u kontekstu navedenog, nadležni inspektor rada bi u slučaju inspeksijskog nadzora trebao da utvrđuje pravni osnov prisutnosti učenika u prostorijama *poslodavca*, kao i urednost evidentiranja njihove prisutnosti u skladu sa navedenim odredbama Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu.³⁰

²⁷ Član 57. Zakona o radu FBiH propisuje da maloljetnik ne može da radi na naročito teškim fizičkim poslovima, radovima pod zemljom ili pod vodom, niti na ostalim poslovima koji bi mogli štetno i sa povećanim rizikom da utiču na njegov život i zdravlje, razvoj i moral, s obzirom na njegove psihofizičke osobine. Dakle, prilikom obavljanja praktične nastave učenika u privrednim društvima, treba u svakom konkretnom slučaju procijeniti da li se radi o poslovima koji predstavljaju opasnost po fizičko i mentalno zdravlje učenika.

²⁸ Član 34. Zakona o radu FBiH;

²⁹ Član 166. Zakona o radu FBiH;

³⁰ Odgovor Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, broj: 03-30/11-98/20 IK od 28.01.2020. godine i Odgovor Federalne uprave za inspekcije poslove, Federalni inspektorat rada, broj: 09-30-22-00261/2020-0903-2 od 20.01.2020. godine;

Kada je riječ o zdravstvenom osiguranju učenika koji obavljaju praktičnu nastavu kod privrednih subjekata, odredbama člana 28. Zakona o zdravstvenom osiguranju FBiH propisano je da pravo na zdravstvenu zaštitu zbog povreda na radu i oboljenja od profesionalnih bolesti imaju učenici i studenti koji učestvuju na praktičnoj nastavi, praktičnom radu i na stručnim putovanjima. U pogledu obaveze finansiranja zdravstvenog osiguranja učenika na praktičnoj nastavi, odredbom člana 86. Zakona o zdravstvenom osiguranju FBiH definisano je da je obveznik obračuna i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje organ uprave kantona nadležan za obrazovanje – za učenike odnosno studente koji nisu osigurani po drugom osnovu u skladu sa članom 19. tačka 13a. navedenog zakona³¹, kao i za učenike odnosno studente koji vrše praktičan rad u vezi sa nastavom. Dakle, regulisano zdravstveno osiguranje učenika i studenata po nekom drugom osnovu (npr. ukoliko su osigurani kao članovi porodice osiguranika/roditelja) ne isključuje obavezu uplate doprinosa zbog povreda na radu i oboljenja od profesionalnih bolesti za učenike i studente koji učestvuju na praktičnoj nastavi, praktičnom radu i na stručnim putovanjima, iz čega se može zaključiti da obaveza pada na teret ministarstva kao organa uprave.

Sa druge strane, odredbama člana 17. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju FBiH (lica osigurana u određenim okolnostima) propisano je da je učenik ili student za vrijeme praktične nastave, odnosno za vrijeme stručne prakse kod *poslodavca*, lice koje je obavezno osigurano za slučaj invalidnosti i smrti zbog povrede na radu ili profesionalne bolesti dok se nalazi na praktičnoj nastavi, odnosno na stručnoj praksi kod *poslodavca*. Dalje je odredbom člana 18. navedenog Zakona propisano da je radi sticanja statusa osiguranika iz člana 17. ovog Zakona, škola kao obveznik uplate doprinosa dužna da u Jedinствeni sistem registracije dostavi prijavu lica koje se nalaze u tim okolnostima.³²

Doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje za navedena lica plaća se u mjesečnom iznosu od 3,00 KM, shodno važećoj Odluci o visini doprinosa za PIO osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima. Obveznici obračuna i uplate doprinosa za ova lica su obrazovno-odgojne ustanove koje učenici pohađaju.³³

U članu 14. Pravilnika o podnošenju prijave za upis i promjene upisa u Jedinствeni sistem registracije propisano je da za lica koja su u skladu sa zakonom osigurana u određenim okolnostima, ako nisu osigurana po drugom osnovu, obveznik uplate doprinosa podnosi nadležnoj ispostavi Porezne uprave FBiH prijavu za osiguranje u Jedinствeni sistem (JS3120).

Shodno navedenim zakonskim i podzakonskim odredbama, za učenika koji obavlja obavezan praktični rad, *poslodavac* nije u obavezi podnositi prijavu takvog rada Poreznoj upravi FBiH, s obzirom da učenik nije u radnom odnosu po ugovoru o radu niti prima plaću iz radnog odnosa.

U pogledu uplate doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje u mjesečnom iznosu od 3,00 KM, za učenika koji obavlja obavezni praktični rad obveznik obračuna i uplate je obrazovno-odgojna

³¹ Član 19. tačka 13.a Zakona o zdravstvenom osiguranju FBiH glasi: Prema ovom zakonu osiguranici su: „Djeca od rođenja, kao i djeca za vrijeme redovitog školovanja u osnovnim i srednjim školama odnosno studiranja na višim i visokim školama te sveučilištima, koja su državljani Bosne i Hercegovine s prebivalištem na teritoriju Federacije, a nisu zdravstveno osigurana kao članovi obitelji osiguranika, ali najdulje do navršene 26. godine života“.

³² Mišljenje Porezne uprave FBiH, br. 13/08-02-3-105-1/20 – M.H. od 14.02.2020. godine;

³³ Odgovor Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje, broj; FZ1/3-05-7-161-2/20 od 31.01.2020. godine;

ustanova kod koje se učenik obrazuje, koja je dužna podnijeti nadležnoj ispostavi Porezne uprave FBiH prijavu na obrascu JS3120 – prijava/odjava lica osiguranih u određenim okolnostima.³⁴

b) RS

Zakonom o radu RS³⁵ predviđena je minimalna dobna granica od 15 godina za zasnivanje radnog odnosa. Radni odnos sa licem mlađim od 18 godina može da se zasnuje uz ispunjenje sljedećih uslova:

- a) pismena saglasnost roditelja, usvojioca ili staraoca, ako takav rad ne ugrožava njegovo zdravlje, moral i obrazovanje, odnosno ako takav rad nije zabranjen zakonom.³⁶
- b) nalaz nadležne zdravstvene ustanove kojim se utvrđuje da je sposobno za obavljanje poslova za koje zasniva radni odnos i da takvi poslovi nisu štetni za njegovo zdravlje.³⁷

Iz termina *zasnovati radni odnos* koji ovaj zakon koristi, ne može se izvesti zaključak da se zabrana rada djece mlađe od 15 godina odnosi i na druge vidove zapošljavanja odnosno konkretno na rad bez zasnivanja radnog odnosa.

U smislu odredbe člana 5. stav 1 u vezi sa odredbom člana 1. stav 2. Zakona o radu RS radnik je fizičko lice koje radi kod *poslodavca* i ima prava i obaveze iz radnog odnosa po sljedećim osnovima:

1. ugovor o radu,
 2. odluka o prijemu,
 3. odluka o izboru i imenovanju,
 4. i drugim pravnim osnovom uređenim posebnim zakonom,
- i koje je prijavljeno u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa.

Dakle, iz ove odredbe zakona jasno proizlazi da učenik nema status radnika kod *poslodavca*, odnosno obavljanje praktične nastave učenicima nije radni odnos u smislu odredbi Zakona o radu u RS.³⁸

Zakon o radu RS također predviđa i slučajeve rada bez zasnivanja radnog odnosa³⁹, međutim vršenje praktične nastave učenika kod privrednih subjekata nije prepoznato kao jedan od tih slučajeva niti u RS.

Sa aspekta **socijalnog prava** ova tema je regulisana na način da je članom 17. Zakona o zdravstvenom osiguranju RS propisano da se prava iz zdravstvenog osiguranja utvrđena ovim zakonom samo za slučaj povrede na radu i profesionalnog oboljenja, obezbjeđuju, između ostalog, učenicima i studentima koji se u skladu sa zakonom nalaze na obaveznom proizvodnom radu, profesionalnoj praksi ili praktičnoj nastavi.

S druge strane, članom 17. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju RS propisano je da su obavezno osigurani za slučaj invalidnosti zbog povrede na radu i profesionalne bolesti učenici ili

³⁴ Mišljenje Porezne uprave FBiH, br. 13/08-02-3-105-1/20 – M.H. od 14.02.2020. godine;

³⁵ Član 26. Zakona o radu RS;

³⁶ Član 27. stav 1. Zakona o radu RS;

³⁷ Član 27. stav 2. Zakona o radu RS;

³⁸ Odgovor Ministarstva rada i boračko invalidske zaštite RS, broj: 16-04/2-12-8-1/20 od 20.1.2020. godine;

³⁹ Članom 205. i članom 206. Zakona o radu RS regulisani su slučajevi rada bez zasnivanja radnog odnosa zaključenjem Ugovora o djelu i Ugovora o stručnom osposobljavanju i usavršavanju.

studenti za vrijeme praktične nastave, odnosno za vrijeme stručne prakse kod *poslodavca*. Dalje, članom 7. stav 2. tačka 5. Zakona o doprinosima RS propisano je da je obveznik doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje dok se nalazi u određenim okolnostima fizičko lice, tj. učenik i student za vrijeme praktične nastave, odnosno tokom obavljanja stručne prakse kod *poslodavca*. Uplatilac doprinosa u smislu ovog zakona je isplatilac prihoda (primanja) koji predstavlja osnov za plaćanje doprinosa u skladu sa ovim zakonom. Član 19. propisuje da je uplatilac doprinosa u posebnim slučajevima obrazovna ustanova za obveznika doprinosa iz člana 7. stav 2. tačka 5) ovog zakona, a obaveza plaćanja doprinosa nastaje 20-og u mjesecu za prethodni mjesec, shodno članu 24. stav 4. Zakona o doprinosima RS.

Na osnovu navedenog, jasno je da je troškove osiguranja učenika ili studenata za vrijeme praktične nastave ili za vrijeme stručne prakse kod *poslodavca* snosi obrazovna ustanova. Osnovica doprinosa iznosi 50% prosječne bruto plate u RS-u za prethodnu godinu, a prema podatku Republičkog zavoda za statistiku objavljenom u Službenom glasniku RS-a. Stopa doprinosa iznosi 4,5% za penzijsko i invalidsko osiguranje, a 12% za zdravstveno osiguranje.⁴⁰

Obrazovna ustanova obavezna je angažovanog učenika i studenta prijaviti u Jedinствeni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa, putem obrasca PD 3100 – prijava/promjena/odjava uplate doprinosa, navodeći sljedeći osnov obaveze plaćanja doprinosa: učenik i student za vrijeme praktične nastave, odnosno za vrijeme stručne prakse kod *poslodavca* (šifra: 24), te za vrijeme provedeno na praksi, vršiti obračun i uplatu pripadajućeg doprinosa, odnosno doprinosa za penzijsko-invalidsko osiguranje. S tim u vezi, obračun doprinosa dostavlja se Poreskoj upravi putem mjesečne prijave poreza po odbitku – obrazac 1002 DL6 (tip isplate 15).⁴¹

Dakle, registraciju učenika na praksi u Jedinствeni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa kao i prijavljivanje i plaćanje obaveznih doprinosa vrši obrazovna ustanova (škola) koja je uputila učenika na praksu.

5.3. Zaštita i sigurnost na radu učenika na praktičnoj nastavi kod privrednih subjekata

a) ZE-DO kanton, HNK i ZHK

Pravilnikom o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole ZE-DO kantona propisano je da u pogledu mjera zaštite na radu maloljetni učenik ne može obavljati praktičnu nastavu na naročito teškim fizičkim poslovima, radovima pod zemljom ili pod vodom, ni na ostalim poslovima koji bi mogli štetno i sa povećanim rizikom uticati na njegov život i zdravlje, razvoj i moral, sa obzirom na njegove psihofizičke osobine. Punoljetni učenik može obavljati praktičnu nastavu na poslovima određenih radnih mjesta sa posebnim uslovima rada uz provođenje specifičnih mjera zaštite na radu i uz podvrgavanje propisanim ljekarskim pregledima u skladu sa propisima iz oblasti zaštite na radu. Kod izvođenja svake pojedinačne aktivnosti tokom izvođenja praktične nastave, učenik mora biti upoznat sa izvorima opasnosti, usvajati postupke rada na siguran način i primijeniti zaštitna sredstva u skladu sa važećim propisima kojima se uređuje sigurnost i zaštita na radu.⁴²

⁴⁰ Odgovor Fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje RS, broj: O-177/2020-8 od 23.01.2020. godine;

⁴¹ Odgovor Porezne uprave RS, br. 06/1.01/0401-052.4-401/2020 od 24.01.2020. godine;

⁴² Član 9. Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole ZDK;

Privredni subjekat u organizovanju i izvođenju praktične nastave ima obavezu da obezbijedi neophodne mjere za zaštitu na radu učenika u skladu sa važećim propisima iz oblasti zaštite na radu. S tim u vezi, ugovor o izvođenju praktične nastave treba da sadrži odredbu o osiguranju učenika u slučaju nezgode na radu, kako je ranije istaknuto.

Značajno je istaći da odredbe Zakona o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci ZHK propisuju da se u praktičnoj nastavi i vježbama koje se izvode kod *poslodavca* primjenjuju odredbe propisa kojima se uređuju radni odnosi, sigurnost i zaštita na radu. Prostor u kojem se izvodi praktična nastava i vježbe moraju udovoljavati zahtjevima sigurnosti na radu i ostalim propisima. Ovo znači da je obaveza na privrednom subjektu koji zaključuje ugovor o izvođenju praktične nastave da osigura i provodi propisane mjere zaštite na radu za vrijeme izvođenja praktične nastave.⁴³

Iako predmetno pitanje nije posebno regulisano važećim propisima u HNK, Zakonom o zaštiti na radu FBiH propisano je da pravo na zaštitu na radu imaju, između ostalog, i sva lica koja se po bilo kom osnovu nalaze na radu, kao i učenici i studenti na praktičnoj nastavi i stručnoj praksi u organizaciji, odnosno kod *poslodavca*.⁴⁴

U tom pravcu ističemo da u cilju zaštite prava učenika za vrijeme praktične nastave stoji preporuka da se ova obaveza unese u ugovor između privrednog subjekta i škole.

b) RS

Pravilnikom o načinu obrazovanja učenika kod *poslodavca* u RS propisano je da se zaštita prava učenika pri obrazovanju kod *poslodavca* ostvaruje u skladu sa propisima kojima se uređuje oblast srednjeg obrazovanja i vaspitanja i u skladu sa propisima kojima se uređuje oblast radnih odnosa i zaštite na radu. Škola i *poslodavac* obučavaju učenika osnovnim mjerama i sredstvima zaštite na radu pri izvođenju praktičnog obrazovanja ili pohađanja praktične nastave u skladu sa zakonom.⁴⁵ Naime, *poslodavac* radi izvođenja obrazovanja učenika, između ostalog, treba da obezbijedi i primjenu mjera bezbjednosti i zaštite na radu, kao i osiguranje za slučaj povrede tokom obrazovanja kod *poslodavca*, pri čemu je škola u obavezi da isto provjerava.

5.4. Osiguranje od posljedica nesretnog slučaja tokom praktične nastave učenika kod privrednog subjekta

a) ZE-DO kanton, HNK, ZHK

Uobičajena praksa je da su učenici u pravilu kolektivno osigurani od posljedica nesretnog slučaja za vrijeme redovnog školovanja i da ugovori o osiguranju zaključeni između škole i osiguravajućih društava "pokrivaju" i posljedice povreda učenika zadobijenih usljed izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta. Iz ovoga proizlazi i zaključak da će učenici za vrijeme redovnog školovanja biti osigurani po ovom osnovu ukoliko su njihovi zakonski zastupnici (za maloljetne učenike) prihvatili da zaključe ovu vrstu osiguranja i uplatili određeni iznos godišnje naknade (premije). S obzirom na ove okolnosti, ukoliko su učenici osigurani tokom 24 sata u jednom danu

⁴³ Član 32. Zakona o srednjem strukovnom obrazovanju i odgoju ZHK;

⁴⁴ Član 3. Zakona o zaštiti na radu BiH;

⁴⁵ Član 8. Pravilnika o načinu obrazovanja učenika kod poslodavca RS;

za osigurani period, može se osnovano zaključiti da bi u tom slučaju bili osigurani od posljedica nesretnog slučaja za vrijeme praktične nastave odnosno ferijalne prakse.

Međutim, ovakav vid osiguranja predstavlja dobrovoljno zaključenje ugovora o osiguranju, odnosno predstavlja vid ugovornog osiguranja. Ovo osiguranje je drugačije po svojoj pravnoj prirori od zdravstvenog osiguranja za slučaj povrede na radu, što je opisano u ranijem dijelu Analize. Ukoliko pak postoji i namjera da se učenici osiguranju od posljedica nesretnog slučaja, ovo je uslov koji bi u svakom pojedinom slučaju, prije početka obavljanja praktične nastave, bilo potrebno utvrditi, koja obaveza bi za određenu ugovornu stranu u svakom slučaju na jasan način trebala biti predviđena u odgovarajućem ugovoru.

b) RS

Pitanje dobrovoljnog osiguranja učenika od posljedica nesretnog slučaja na jednak način je riješeno u RS, s obzirom da se radi o dobrovoljnom osiguranju, čije zaključenje zavisi od volje učenika odnosno zakonskog zastupnika.

5.5. Zaštita od zaraznih bolesti učenika na praktičnoj nastavi kod privrednog subjekta

a) FBiH

Učenici koji obavljaju praktičnu nastavu kod privrednog društva koje obavlja djelatnost za koju je po Zakonu o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti FBiH obavezan zdravstveni nadzor odnosno sanitarna zaštita, moraju imati otvorenu sanitarnu knjižicu, što nadležna inspekcija prilikom vršenja inspeksijskog nadzora provjerava.

Naime, u skladu sa Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti FBiH⁴⁶ propisano je koja se to privredna društva odnosno lica stavljaju pod zdravstveni nadzor.

Zdravstveni nadzor, između ostalog, obuhvata⁴⁷:

1. zdravstveni pregled prije zasnivanja radnog odnosa – zaključivanja ugovora o radu;
2. zdravstveni pregled poslije preboljelih zaraznih bolesti propisanih članom 8. tog zakona;
3. povremene zdravstvene preglede u toku zaposlenja.

Iako ovaj zakon predviđa zdravstveni nadzor nad zaposlenicima privrednih društava, opravdano je tumačiti da učenici na radu tokom praktične nastave kod privrednog subjekta, s obzirom na uključenost u proces rada, podiježu odgovarajućem zdravstvenom nadzoru odnosno moraju imati otvorenu sanitarnu knjižicu.

⁴⁶ Član 30. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti FBiH propisuje da se pod zdravstveni nadzor stavljaju privredna društva odnosno lica koja obavljaju poslove u proizvodnji ili prometu namirnica ili snabdijevanju stanovništva pitkom vodom, a koja na svojim radnim mjestima dolaze u dodir s namirnicama, odnosno s pitkom vodom, zdravstveni radnici i drugi zaposlenici u zdravstvenim ustanovama, nositelji privatne prakse, zaposlenici u ustanovama socijalne zaštite, obrazovnim ustanovama kao i lica koja u toku rada rade u proizvodnji, opremanju i izdavanju lijekova, odnosno na drugi način dolaze u neposredan dodir s lijekovima, lica koja rade u objektima za pružanje higijenske njege stanovništvu (javnom kupatilu, berbernici, frizerskom i kozmetičkom salonu i dr.), kao i lica koja rade u proizvodnji ili prometu kozmetičkih sredstava dolaze u dodir s namirnicama, odnosno s pitkom vodom, zdravstveni radnici i drugi zaposlenici u zdravstvenim ustanovama, nositelji privatne prakse, zaposlenici u ustanovama socijalne zaštite, obrazovnim ustanovama kao i lica koja u toku rada rade u proizvodnji, opremanju i izdavanju lijekova, odnosno na drugi način dolaze u neposredan dodir s lijekovima, lica koja rade u objektima za pružanje higijenske njege stanovništvu (javnom kupatilu, berbernici, frizerskom i kozmetičkom salonu i dr.), kao i lica koja rade u proizvodnji ili prometu kozmetičkih sredstava;

⁴⁷ Član 31. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti FBiH;

b) RS

Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti RS u relevantnoj odredbi⁴⁸ predviđa da se radi sprečavanja prenošenja zaraznih bolesti pod sanitarni nadzor stavljaju, pored ostalog:

[...]

9) lica koja obavljaju praktičnu nastavu na poslovima iz t. od 1) do 6) ovog člana.

Dakle, učenici koji izvode praktičnu nastavu kod navedenih privrednih subjekata moraju imati otvorenu sanitarnu knjižicu.

5.6. Naknada za prevoz, troškove ishrane i ostale nagrade učenika na praktičnoj nastavi kod privrednog subjekta i porezni tretman

a) ZE-DO kanton

Pravilnikom o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole ZE-DO kantona propisano je da privredni subjekat ima obavezu da učeniku na praktičnoj nastavi obezbijedi besplatnu ishranu ili da mu isplati odgovarajuću naknadu za ishranu u skladu sa internim aktima privrednog subjekta, a koja obaveza se u svakom konkretnom slučaju reguliše ugovorom o saradnji i ugovorom o izvođenju praktične nastave, što će biti detaljnije prikazano u okviru dijela Analize koji se odnosi na ugovorno regulisanje prava i obaveza učesnika u ovom procesu.⁴⁹

Kada je riječ o ostalim naknadama koje bi se eventualno isplaćivale učeniku na praktičnoj nastavi kod privrednog subjekta, kao što je npr. naknada za prevoz i naknade za obavljanje praktične nastave, Analizom je utvrđeno da nisu regulisane primjenivim propisima, odnosno nisu stavljene kao obaveze privrednim subjektima. Ovo znači da isplata naknade ovog vida zavisi od volje privrednog subjekta odnosno zavisi od ugovornog regulisanja. Na koji način zakonski propisi tretiraju ove naknade sa poreskog aspekta, prikazano je u odjeljku „poreski tretman“.

b) HNK

U primjenjivim propisima koji se tiču predmetne materije nije regulisano pitanje naknade za ishranu, prevoz, ostale naknade ili nagrade učenicima.

c) ZHK

Zakonom o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci ZHK propisano je da za vrijeme praktične nastave i vježbi kod *poslodavca*, *poslodavac* može polazniku u skladu sa provedenim vremenom u obavljanju praktične nastave i vježbe, isplatiti nagradu.⁵⁰ S obzirom na to da obaveza nije propisana zakonom, ukoliko je ugovorena, *poslodavac* je obavezan da je redovito isplaćuje polazniku praktične nastave. S obzirom na ovu odredbu, potrebno bi bilo „redovitost“ odnosno rokove za isplatu nagrade urediti ugovorom.

d) RS

⁴⁸ Član 20. Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti RS;

⁴⁹ Član 17. Pravilnika o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole ZE-DO kantona;

⁵⁰ Član 36. Zakona o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci ZHK;

Učeniku koji se obrazuje kod *poslodavca*, prema Pravilniku o načinu obrazovanja učenika kod poslodavca RS, *poslodavac* obezbjeđuje između ostalog i prevoz, ako je organizovan za zaposlene kod *poslodavca*, kao i naknadu troškova ishrane u skladu sa opštim aktom *poslodavca*.⁵¹

Obaveza na isplatu naknade za obavljeni rad tokom praktične nastave koja bi se isplaćivala učenicima nije regulisana zakonskim odredbama, odnosno ova obaveza privrednih subjekata nije propisana.

Dakle, privredni subjekti nemaju zakonsku obavezu isplate nagrade ili drugih vidova naknade za angažman učenika na izvođenju praktične nastave, ali je ustaljena praksa da ovi subjekti obezbjeđuju ishranu tokom izvođenja nastave.

Međutim, dana 21.05.2019. godine potpisan je Sporazum kojim su propisane obaveze potpisnica Sporazuma u cilju unaprijeđenja praktične nastave za srednje stručno obrazovanje kod *poslodavca*, kojim je, između ostalog, propisano da je zainteresovani *poslodavac* u obavezi da učeniku koji je na praksi isplaćuje naknadu/stipendiju⁵² po satu provedenom na praksi koja ne može biti niža od 40% od cijene sata u navedenom zanimanju.

S obzirom na navedeno, neophodno je da se i ugovorom urede gore navedene obaveze, radi preciznijeg određenja prirode i visine naknada.

e) Porezni tretman naknada za učenike na praktičnoj nastavi kod privrednih subjekata

Odredbama Zakona o porezu na dohodak FBiH i RS propisano je da primanja učenika u vezi sa obavljanjem učeničke prakse nisu izuzeta od plaćanja poreza na dohodak, što bi značilo da privredni subjekti kod kojih se obavlja praktična nastava i koji učeniku isplaćuju određene novčane iznose odnosno naknade/nagrade u tu svrhu, imaju obavezu uplatiti porez na dohodak prilikom isplate ovih naknada.

Prema odredbama člana 70b. stav 3. i 4. Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak FBiH isplatilac prihoda koji nisu navedeni u članu 5. Zakona o porezu na dohodak FBiH, odnosno koji su isplaćeni iznad propisanih iznosa u članu 6. navedenog zakona, dužan je pri svakoj isplati obračunati, obustaviti i uplatiti akontaciju poreza, te dostaviti Obrazac APR-1036 u roku od pet, dana nadležnoj jedinici Porezne uprave. Obrazac APR – 1036 se dostavlja u slučaju kada prihod nije obuhvaćen članom 10. i 12. Zakona o porezu na dohodak.⁵³

Prihod koji ostvari redovan učenik ili student za obavljanje povremenih poslova kod pravnih lica, u smislu odredbi člana 10. i člana 8. stav 1. Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak, a u skladu sa stavom Federalnog ministarstva finansija/financija br. 05-15-125-4/09 od 30.03.2009. godine, smatra se prihodom od povremenog obavljanja nesamostalne djelatnosti za koji je

⁵¹ Član 24. Pravilnika o načinu obrazovanja učenika kod Poslodavca RS;

⁵² Stipendija nema isti pravni tretman kao nagrada koja bi se isplaćivala učeniku za vrijeme praktične nastave. Stoga je pretpostavka da privredni subjekat može odlučiti da učeniku dodatno isplaćuje određeni vid naknade na ime stipendije, što ne bi derogiralo obavezu da se isplaćuje nagrada u visini koja je određena Sporazumom.

⁵³ Mišljenje Porezne uprave FBiH, br. 13/08-02-3-105-1/20 – M.H. od 14.02.2020. godine;

isplatalac dužan da pri svakoj isplati takvog prihoda obračuna, obustavi i uplati porez na dohodak po stopi od 10%, u skladu sa članom 27. Zakona o porezu na dohodak FBiH.⁵⁴

Porezna uprava FBiH zaključuje da, s obzirom na to da učenici kao primaoci naknada nemaju svojstvo zaposlenika/radnika kod pravnog lica gdje obavljaju praktičan rad, ukupne naknade (naknade za prevoz, naknade za ishranu, nagrade učeniku na praktičnoj nastavi i druge naknade koje ostvaruju) se smatraju dohotkom.⁵⁵

Shodno navedenim zakonskim i podzakonskim odredbama, Porezna uprava FBiH je mišljenja da je privredno društvo koje isplaćuje naknadu učenicima za obavljani praktični rad direktno, ukoliko je takva mogućnost propisana zakonskim i podzakonskim aktima kojima se reguliše praktičan rad učenika, dužno da pri svakoj isplati takve naknade na ukupan iznos obračuna, obustavi i uplati akontaciju poreza na dohodak 10%, te dostavi Obrazac APR – 1036 u roku od pet dana nadležnoj jedinici Porezne uprave.⁵⁶

Kada je riječ o naknadama koje bi privredni subjekti isplaćivali učenicima na praksi, a koje se odnose na topli obrok i prevoz, Zakonom o porezu na dohodak FBiH i Pravilnikom o primjeni Zakona o porezu na dohodak FBiH propisano je da se prihodom koji ne ulaze u dohodak od nesamostalne djelatnosti i koji ne podliježu oporezivanju jesu:

a) **naknade troškova prevoza na posao** i sa posla u visini koštanja cijene karte gradskog, prigradskog ili međugradskog prevoza, a u slučaju korištenja vlastitog automobila saglasno unutrašnjim aktima u visini od 15% od cijene 11 benzina po pređenom kilometru na odobroj relaciji od mjesta stanovanja do mjesta rada, a najviše do iznosa cijene jedne i po mjesečne karte u javnom saobraćaju na odobroj relaciji;

b) **naknada za ishranu u toku rada (topli obrok)** u visini do 1% od prosječne neto plaće isplaćene u FBiH, prema posljednjim objavljenim podacima Federalnog zavoda za statistiku⁵⁷.

Pojašnjenja radi, prihodima od nesamostalne djelatnosti smatraju se sva primanja radnika koja on ostvari po osnovu rada, bez obzira pod kojim nazivom ili u kojem obliku su isplaćena.

Međutim, s obzirom na mišljenja i stavove nadležnih organa, ukoliko privredni subjekti isplaćuju učenicima za vrijeme obavljanja praktične nastave naknade na ime toplog obroka i prevoza, ove naknade bi podlijegale obavezi oporezivanja.

U RS, ukoliko bi ugovorom o stručnoj praksi bila ugovorena naknada, ova naknada bi u smislu odredbi Zakona o porezu na dohodak RS spadala u “ostali dohodak” gdje se pod ostalim dohotkom između ostalog smatraju svi drugi novčani ili nenovčani prihodi i koristi koje fizičko lice, poreski obveznik ostvari, na koji se plaća porez na dohodak po stopi od 10% u smislu odredbi člana 4. navedenog zakona. Podatke o ostalom dohotku, osnovici za porez na dohodak i iznosu poreza iskazuju se u mjesečnoj prijavi poreza po odbitku – obrazac 1002, na dodatnom listu DL3 – lična

⁵⁴ Ibid;

⁵⁵ Ibid;

⁵⁶ Ibid;

⁵⁷ Član 14. Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak FBiH;

primanja koja nisu iz radnog odnosa koji, se podnosi do 10-og u mjesecu za sve isplate izvršene u prethodnom mjesecu.⁵⁸

Zaključni stav Porezne uprave RS je da je privredni subjekat koji je angažovao učenika obavezan da izvrši prijavljivanje i plaćanje poreza na dohodak na eventualne isplate naknada učenicima za obavljeni praktični rad kod privrednih subjekata.

Kada je riječ o naknadi koje bi privredni subjekti isplatili učenicima na praksi na ime toplog obroka i prevoza, shodno Zakonu o porezu na dohodak RS propisano je da se dohotkom od ličnih primanja smatraju sva direktna i indirektna plaćanja iz radnog odnosa i obuhvataju, između ostalog i isplate bruto plate i druge bruto isplate zaposlenom, uključujući regres, topli obrok, plaćanje prekovremenog rada, bonuse, naknade i dodatke na uslove rada.⁵⁹

Dalje, članom 8. Zakona o porezu na dohodak RS propisano je da se porez na dohodak ostvaren na osnovu rada ne plaća na:

- a) **naknade troškova prevoza na posao i sa posla** do visine cijene prevozne karte u javnom prevozu,
- b) **troškove pripremanja toplog obroka** u vlastitim restoranima kod poslodavca ili toplog obroka isporučenog poslodavcu od lica registrovanog za usluge kateringa, a najviše do 4,5 KM dnevno po zaposlenom.

Kao što je i slučaj u FBiH, zaključujemo da naknade koje bi privredni subjekti isplaćivali učenicima za vrijeme obavljanja praktične nastave na ime toplog obroka i prevoza, na način i pod uvjetima kako je gore navedeno, podlijegale bi obavezi oporezivanja.

5.7. Ugovorno regulisanje praktične nastave kod privrednih subjekata

Ugovorno regulisanje organizacije praktične nastave kod privrednog subjekta podrazumijeva višestrani odnos, i to između: škole – učenika (roditelja/staratelja), škole – privrednog subjekta, učenika (roditelja/staratelja) – privrednog društva.

Na koji način je pojedinačnim propisima na ciljanom području uređeno ugovorno regulisanje prikazano je u nastavku.

a) ZE-DO kanton

Pravilnikom o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole ZE-DO kantona propisano je da se pri obavljanju praktične nastave kod privrednog subjekta zaključuju dvije vrste ugovora:

- Ugovor o saradnji, i
- Ugovor o izvođenju praktične nastave.

Ugovor o saradnji se zaključuje između škole i privrednog subjekta i sadrži sljedeće elemente:

⁵⁸ Odgovor Poreske uprave RS, br, 06/1.01/0401-052.4-401/2020 od 24.01.2020. godine;

⁵⁹ Član 11. Zakona o porezu na dohotak RS;

- podatke o ugovornim stranama;
- obrazovni profil koji je predmet ugovora;
- obveze privrednog subjekta u realizaciji praktične nastave i da će iste izvoditi o vlastitom trošku i odgovornosti;
- obveze škole u realizaciji praktične nastave kod privrednog subjekta;
- broj mentora⁶⁰ koje osigurava privredni subjekt;
- mjesto i vrijeme izvođenja praktične nastave;
- obaveze stavljanja na raspolaganje materijala, strojeva, alata i drugih uvjeta potrebnih za izvođenje praktične nastave;
- obaveze i prava mentora u poučavanju učenika i ostvarivanju Plana izvođenja praktične nastave;
- odredbe o disciplinskoj odgovornosti i odgovornosti za štetu učenika;
- period trajanja ugovora;
- razloge za prestanak važenja i za raskid ugovora;
- način rješavanja eventualnih sporova;
- datum i potpis ugovornih strana;
- druga međusobna prava i obveze ugovornih strana.⁶¹

Ugovor o izvođenju praktične nastave se zaključuje između privrednog subjekta, škole i učenika (roditelja/staratelja) i sadrži sljedeće elemente:

- podatke o ugovornim stranama;
- identifikacione podatke o školi;
- obrazovni profil za koji se učenik školuje;
- dokaz o posjedovanju opće zdravstvene sposobnosti i dokaz o zadovoljenju propisanih zdravstvenih uvjeta za otpočinjanje sa praktičnom nastavom (ljekarsko uvjerenje i sanitarna knjižica, ukoliko je sanitarna knjižica neophodna za obavljanje praktične nastave);
- obveze i odgovornosti privrednog subjekta;
- Plan izvođenja praktične nastave;
- početak i trajanje praktične nastave kod privrednog subjekta;
- prava i obveze učenike;
- mjesto i vrijeme izvođenja praktične nastave;
- podatke o mentoru kojeg osigurava privredni subjekt;
- vrijeme provođenja praktične nastave učenika kod privrednog subjekta;
- osiguranje sredstava za rad učenika i drugih naknada učenika;
- odredbu o osiguranju učenika u slučaju nezgode na radu;
- odredbu o disciplinskoj odgovornosti i odgovornosti za štetu učenika;
- vrijeme trajanja ugovora;
- razloge za prestanak važenja i raskid ugovora;
- obaveze učenika i privrednog subjekta u slučaju raskida ugovora;
- način rješavanja eventualnih sporova;
- datum i potpis ugovornih strana;

⁶⁰ Provedenom analizom je utvrđeno da se na području ZE-DO kantona koristi i termin „instruktor“ za mentora u praktičnoj nastavi.

⁶¹ Član 21. Pravilnika o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole ZE-DO kantona;

- druga međusobna prava i obaveze ugovornih strana.⁶²

Pravilnikom o izvođenju ferijalne prakse u tehničkim i srodnim školama i stručnim školama ZE-DO kantona u članu 10. propisano je da se prava i obaveze učenika i potpisnika ugovora u provedbi ferijalne prakse utvrđuje ugovorom koji zaključuju škola, privredni subjekt i roditelj/staratelj. Ugovorom se definišu bliži uslovi izvođenja ferijalne prakse, vrsta i visina naknade ili način obezbjeđenja toplog obroka umjesto naknade, na koju učenik ima pravo ovisno o provedenom vremenu i obavljenom poslu na ferijalnoj praksi, a što obezbjeđuje privredni subjekt. Predviđeno je i da takav ugovor također treba da sadrži odredbe kojima se strane obavezuju na poštivanje mjera sigurnosti pri radu.

Spomenutim pravilnicima ZE-DO kantona usvojeni su prijedlozi obrazaca navedenih ugovora, za koje se opravdano može smatrati da doprinose sveobuhvatnijem uređenju ugovornih odnosa.

Obaveza vođenja evidencije o svim zaključenim ugovorima je također propisana na način da škola vodi evidenciju o zaključenim ugovorima o izvođenju praktične nastave i ferijalne prakse kod privrednih subjekata.

b) HNK

Obaveza ugovaranja kao ni elementi ugovora nisu regulisani važećim zakonskim niti podzakonskim propisima za područje ovog kantona.

c) ZHK

Zakonom o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci ZHK propisano je da se prava i obaveze ustanove za strukovno obrazovanje, polaznika i *poslodavca* iz provedbe praktične nastave i vježbi koje se izvode kod *poslodavca* utvrđuju ugovorom o provedbi praktične nastave. Navedeni ugovor zaključuje ustanova za strukovno obrazovanje i/ili *poslodavac* i polaznik stariji od 18 godina života, odnosno ustanova i/ili *poslodavac* i roditelj/staratelj polaznika mlađeg od 18 godina života ili ustanova za strukovno obrazovanje i *poslodavac* ili ustanove za strukovno obrazovanje međusobno.⁶³

Dakle, iz spomenutih odredbi proizilaz mogućnost da privredni subjekat zaključi ugovor povodom izvođenja praktične nastave. Ukoliko privredni subjekat zaključuje ugovor o provedbi praktične nastave, propisani su uslovi koje mora ispuniti. Dalje, sve pobrojane mogućnosti ne upućuju na bilo kakve obaveze ugovaranja između učesnika, a niti jedan ne navodi učenika ili učenika zastupanog po zakonskom zastupniku kao ugovornu stranu.

U pogledu obaveze vođenja evidencije, predviđeno je da evidencije o zaključenim ugovorima treba da vodi ustanova za strukovno obrazovanje (škola).⁶⁴

Poslodavac može sklopiti ugovor o provedbi praktične nastave ako ima *propisane* radne prostore i opremu i ako polazniku odredi mentora koji ima odgovarajuću stručnu spremu, a koji je u radnom

⁶² Član 22. Pravilnika o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole ZE-DO kantona;

⁶³ Član 30. Zakona o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci ZHK;

⁶⁴ Član 30. Zakona o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci ZHK;

odnosu kod *poslodavca*. O tome šta su pretpostavke i na koji način se utvrđuju pretpostavke *propisanosti* radnog prostora ovaj propis detaljnije ne govori. Ovlaštenja u vezi sa obukom mentora u konkretnom slučaju nije propisana, što ne bi trebala biti prepreka da se određenim podzakonskim aktom, tj. pravilnikom ova pitanja detaljnije propišu.

Određeno je i da obrasce ugovora o provedbi praktične nastave može propisati ministar.⁶⁵ Prema informacijama kojima raspolažemo u ovom kantonu se koristi određeni obrazac ugovora između učenika, privrednog subjekta i škole, međutim, ne raspolažemo informacijom da je nadležni ministar zaista propisao obrazac ugovora o provedbi praktične nastave. U cilju potvrđivanja ove informacije, uputili smo pismeni upit nadležnom ministarstvu, međutim pismeni odgovor na dostavljeni upit nismo primili do dana izrade Analize.

d) RS

Kada je riječ o ugovornom regulisanju praktične nastave kod privrednih subjekata u RS, Pravilnikom o načinu obrazovanja učenika kod *poslodavca* propisano je da se ugovor o nastavi zaključuje između škole i *poslodavca*, u pisanoj formi, u skladu sa nastavnim planom i programom, a koji ugovor sadrži sljedeće elemente:

- poslovno ime i sjedište *poslodavca*,
- naziv i sjedište škole,
- obrazovni profil koji je predmet ugovora,
- obaveze škole u vezi sa realizacijom obrazovanja učenika,
- obaveze *poslodavca* u vezi sa realizacijom obrazovanja učenika,
- obaveze učenika o poštovanju radne i tehnološke discipline,
- mjesto i vremenski raspored realizacije obrazovanja učenika,
- trajanje ugovora,
- razlozi za prestanak važenja i za raskid ugovora,
- način rješavanja eventualnih sporova,
- datum i potpis ugovornih strana.⁶⁶

Propisano je da se nakon zaključenja ugovora o nastavi zaključuje pojedinačni ugovor između *poslodavca*, škole i učenika odnosno roditelja, a koji ugovor sadrži sljedeće elemente:

- poslovno ime i sjedište *poslodavca*,
- ime i prezime učenika i njegova adresa stanovanja,
- ime i prezime roditelja, odnosno zakonskog zastupnika učenika i njegova adresa stanovanja,
- naziv i sjedište škole koju učenik pohađa,
- naziv obrazovnog profila,
- obavezu *poslodavca* da organizuje i realizuje učeniku obrazovanje u skladu s nastavnim planom i programom,
- mjesto i vrijeme realizacije organizovanja,
- obavezu učenika da redovno obavlja obrazovanje kod *poslodavca*,
- obavezu učenika u vezi sa vremenom boravka, učenjem, bezbjednošću i zaštitom zdravlja

⁶⁵ Član 31. Zakona o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci ZHK;

⁶⁶ Član 12. Pravilnika o načinu obrazovanja učenika kod Poslodavca RS;

tokom obrazovanja kod *poslodavca*,

- trajanje ugovora,
- razloge za prestanak važenja i raskid ugovora,
- način rješavanja eventualnih sporova,
- datum i potpis ugovornih strana,
- finansijsko obezbjeđenje,
- druge elemente od značaja za strane koje potpisuju ugovor.⁶⁷

U pogledu obaveze vođenja evidencija, prema mišljenju Ministarstva prosvjete i kulture RS škola je obavezna da vodi evidenciju o zaključenim ugovorima u konkretnom slučaju.⁶⁸

Preglednosti radi, a nakon analitičkog sagledavanja statusa politika u pogledu navedenih pitanja u prethodnom tekstu, slijedi tabelarni pregled po administrativnim jedinicama ciljanog područja, iz koje proizlaze različiti pravni okvirii različiti pristupi po obrađenim pitanjima u praksi :

Status politika	ZE-DO	ZHK	HNK	RS
Angažman učenika na praktičnoj nastavi sa aspekta radnog prava	×	×	×	×
Angažman učenika na praktičnoj nastavi sa aspekta socijalnog prava (zdravstveno osiguranje i PIO/MIO)	✓	✓	✓	✓
Zaštita i sigurnost na radu učenika	✓	✓	✓	✓
Osiguranje od posljedica nesretnog slučaja ⁶⁹	×	×	×	✓
Zaštita od zaraznih bolesti učenika	✓	✓	✓	✓
Naknada za prevoz učenika	×	×	×	✓
Naknada za troškove ishrane	✓	×	×	✓
Nagrada učeniku u praktičnoj nastavi	×	✓	×	×
Porezni tretman naknada za prevoz učenika na praktičnoj nastavi	✓	✓	✓	✓
Porezni tretman troškova ishrane učenika na praktičnoj nastavi	✓	✓	✓	✓
Porezni tretman ostalih nagrada učenika na praktičnoj nastavi	✓	✓	✓	✓

⁶⁷ Član 18. Pravilnika o načinu obrazovanja učenika kod Poslodavca RS;

⁶⁸ Mišljenje Ministarstva prosvjete i kulture RS, br. 07.051/052-2447/20 od 23.03.2020. godine;

⁶⁹ Osiguranje od posljedica nesretnog slučaja, kao osiguranje na dobrovoljnoj osnovi, potrebno je provjeriti u svakom pojedinom slučaju, ukoliko je predviđeno da bude zaključeno;

Status politika	ZE-DO	ZHK	HNK	RS
Ugovor o saradnji	✓	✗	✗	✓
Ugovor o izvođenju praktične nastave	✓	✗	✗	✓
Ferijalna praksa	✓	✗	✗	✗

6. ANALIZA POSTOJEĆIH UGOVORA O IZVOĐENJU PRAKTIČNE NASTAVE

Ovaj dio Analize prikazat će sadržaj ugovora u pogledu regulisanja praktične nastave kod privrednih subjekata koji se koriste u praksi.

Na području HNK analizirani su ugovori iz dvije srednje strukovne škole, i to na području općina Konjic i Čitluk. Ugovor, kojim se regulišu međusobni odnosi povodom obavljanja praktične nastave učenika kod privrednih subjekata, koji koristi jedna od srednjih škola na području Općine Čitluk, sadrži samo odredbe koje se odnose na pojedine obaveze škole u procesu izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta, kao i odredbe o načinu raskida ugovora. Glavni nedostatak ovog ugovora usmjeren je što privredni subjekat nije predviđen kao ugovorna strana, a osim toga ugovor ne sadrži bitne podatke o: predmetu ugovora, mjestu i vremenu izvođenja praktične nastave, pravima, obavezama i odgovornostima ugovornih strana, disciplinskoj odgovornosti i odgovornosti za štetu. Stoga je utvrđeno je da predmetni ugovori paušalno uređuju prava i obaveze ugovornih strana, te da nije dovoljno precizan.

Sa druge strane, analizirani ugovor jedne od srednjih strukovnih škola sa područja Općine Konjic na detaljniji način u odnosu na prethodno opisani reguliše međusobne odnose ugovornih strana, navodeći prava i obaveze istih. Međutim, kao ugovorna strana se ne pojavljuje učenik, odnosno roditelj/staratelj učenika, već se ugovor zaključuje isključivo između škole i privrednog subjekta, a kojim su obuhvaćeni učenici drugog i trećeg razreda. Ovo znači da ugovorom uređenju nedostaje element trostrukog ugovornog odnosa. Također, pojavljuje se i otvoreno pitanje uređenja disciplinske i materijalne odgovornosti za štetu učenika, za koje smatramo da bi bilo korisno regulisati.

U pogledu isplate naknade učeniku na ime toplog obroka, prevoza, ili nagrade učeniku na praktičnoj nastavi, niti jedan od oba opisana ugovora ne predviđa ovu obavezu.

Analizirajući primjerak ugovora koji se koristi na području ZHK u praksi, u jednoj srednjoj strukovnoj školi sa područja općine Široki Brijeg, uočeno je da su ugovorne strane učenik/roditelj ili staratelj učenika – škola – privredni subjekt. Zatim, ovim ugovorom su propisane obaveze i odgovornosti ugovornih strana, a ugovorom se privredni subjekt obavezuje da, u skladu sa svojim mogućnostima, isplati učeniku naknadu za pruženi rad tokom praktične nastave. Dakle, može se zaključiti da ovaj ugovor sadrži bitne elemente uređenja ugovornog odnosa.

Kada je riječ o ugovornom regulisanju praktične nastave u RS, podsjećamo da su Sporazumom propisane: obaveze potpisnica Sporazuma u cilju unaprijeđenja praktične nastave za srednje

stručno obrazovanje kod *poslodavca*, utvrđenost minimalnih zahtjeva u smislu kadrova, opreme, prostora i drugih uslova, u skladu sa nastavnim planom i programom, a koje su *poslodavci* obavezni da ispunjavaju prilikom angažovanja u praktičnoj nastavi, zaštita i bezbjednost učenika, obaveze učenika, odnosno roditelja i škola.

Sporazumom su propisani i uslovi koje *poslodavac* mora da ispuni radi izvođenja praktične nastave, a čiju ispunjenost provjerava Komisija koju imenuje Privredna komora RS, koja na prijedlog Komisije *poslodavcu* koji je ispunio sve propisane uvjete izdaje potvrdu/uvjerenje o ispunjavanju uslova za izvođenje stručnog obrazovanja. Privredna komora RS vodi i redovno ažurira registar *poslodavaca* za koje je utvrđeno da uspunjavaju uslove za izvođenje obrazovanja kod *poslodavca*. U pogledu izvođenja praktične nastave, predviđeno je da se zaključuju sljedeći ugovori: ugovori između škole i *poslodavca*, te pojedinačni ugovori između *poslodavca* i roditelja učenika i škole.

Kao što je spomenuto, prema Sporazumu, *poslodavac* je u obavezi da učeniku koji je na praksi isplaćuje naknadu/stipendiju⁷⁰ po satu provedenom na praksi, koja ne može biti niža od 40% od cijene sata u navedenom zanimanju.

U vezi sa navedenim, analizirali smo ugovor o izvođenju praktične nastave učenika jedne od srednjih škola sa područja Trebinja za školsku 2019/2020 godinu, a koji ugovor se u svojim uvodnim odredbama poziva na spomenuti Sporazum. Utvrđeno je da ugovor sadrži sve potrebne elemente, počev od: predmeta ugovora, plana izvođenja praktične nastave, detaljnog navođenja obaveza ugovornih strana, posebno imajući u vidu obaveze privrednog društva u pogledu obezbjeđenja kvalitetnog i nesmetanog izvođenja praktične nastave, mentora, obaveze primjene svih opštih i posebnih mjera i propisa iz zaštite na radu, isplate naknade, uključivanje u sistem osiguranja za slučaj povrede na radu, te dodatnu obavezu da nakon školovanja zaposli minimalno 20% učenika koji su ostvarili najbolje rezultate u obavljanju praktične nastave nakon školovanja, a nakon što zadovolje tražene uslove i sl, kao i odredbe koje se tiču disciplinske odgovornosti učenika. S obzirom na to, zaključak se izvodi da ovaj ugovor sadrži bitne elemente uređenja ugovornih odnosa. Međutim, vidljivo je da se u ugovoru navodi obaveza određenja mentora, što je u skladu sa Sporazumom, pri čemu je relevantnim pravilnikom predviđeno osiguranje *kadra* za realizaciju praktične nastave, što navodi na zaključak da je potrebni *kadar* u suštini mentor.

7. PREPORUKE U POGLEDU UNAPRIJEĐENJA UGOVARANJA PRAKTIČNE NASTAVE

S obzirom da sadržaj ugovora kojim se uređuje realizacija praktične nastave učenikakod privrednih subjekata nije regulisano na jedinstven način na ciljanom području, ističemo da je potrebno da svi akteri uključeni u realizaciju praktične nastave (učenik/roditelj ili staratelj učenika – škola-privredno društvo) moraju biti jasno prepoznati kao ugovorne strane te biti upoznati sa svojim pravima i obavezama kroz tekst ugovora.

⁷⁰ Stipendija nema isti pravni tretman kao nagrada koja bi se isplaćivala učeniku za vrijeme praktične nastave. Stoga je pretpostavka da privredni subjekat može odlučiti da učeniku dodatno isplaćuje određeni vid naknade na ime stipendije, što ne bi derogiralo obavezu da se isplaćuje nagrada u visini koja je određena Sporazumom.

Dalje, smatramo da bi na adekvatan nači predmetna materija bila uređena zaključivanjem dvije vrste ugovora, a kako slijedi u nastavku teksta.

Naime, ugovorom o saradnji između škole i privrednog subjekta bi detaljno bila regulisana njihova prava i obaveze na način da sadržava sljedeće elemente:

- podatke o ugovornim stranama;
- obrazovni profil koji je predmet ugovora;
- obaveze privrednog subjekta u realizaciji praktične nastave i da će iste izvoditi o vlastitom trošku i odgovornosti;
- obaveze škole u realizaciji praktične nastave kod privrednog subjekta, sa posebnim naglaskom da je škola obavezna da učenike na praktičnoj nastavi prijavi na obavezne vidove osiguranja u skladu sa primjenjivim propisima iz oblasti zdravstvenog, penzijskog i invalidskog osiguranja;
- obaveze škole u vezi sa organizacijom ljekarskog pregleda učenika koji obavljaju praktičnu nastavu u privrednim subjektima, kao i pribavljanje ljekarskog uvjerenja u pogledu zadovoljavanja propisanih zdravstvenih uvjeta za obavljanje praktične nastave i to na teret škole;
- plan izvođenja praktične nastave;
- početak i trajanje izvođenja praktične nastave;
- maksimalan broj učenika koji je privredni subjekt u mogućnosti primiti;
- broj mentora koje osigurava privredni subjekt;
- mjesto i vrijeme izvođenja praktične nastave;
- obaveze stavljanja na raspolaganje materijala, strojeva, alata i drugih uvjeta potrebnih za izvođenje praktične nastave;
- obaveze i prava mentora u poučavanju učenika i ostvarivanju Plana izvođenja praktične nastave;
- odredbe o disciplinskoj odgovornosti i odgovornosti za štetu učenika;
- period trajanja ugovora;
- razloge za prestanak važenja i za raskid ugovora;
- način rješavanja eventualnih sporova;
- mjesto, datum i potpis ugovornih strana.

Dalje, ugovor o izvođenju praktične nastave, zaključen između učenika ili roditelja/staratelja učenika i privrednog subjekta, bi trebao da sadrži sljedeće podatke:

- o ugovornim stranama;
- obrazovni profil za koji se učenik školuje;
- obaveze privrednog subjekta u vezi sa organizacijom ljekarskog pregleda učenika na praktičnoj nastavi radi pribavljanja sanitarne knjižice, a čije izdavanje pada na teret privrednog subjekta, ukoliko je potrebna za obavljanje praktične nastave;
- obaveze i odgovornosti privrednog subjekta, pri čemu posebno treba voditi računa da se privredni subjekat obaveže da učeniku za praktičnu nastavu osigura topli obrok i naknadu za praktičnu nastavu, kao i da po diskrecionoj ocjeni privrednog subjekta učenicima sa najboljim rezultatima ponudi daljnju saradnju, eventualno mogućnost zapošljavanja;
- plan izvođenja praktične nastave;
- početak i trajanje praktične nastave kod privrednog subjekta;
- prava i obaveze učenika;

- mjesto i vrijeme izvođenja praktične nastave;
- podatke o mentoru kojeg osigurava privredni subjekat;
- vrijeme provođenja praktične nastave učenika kod privrednog subjekta;
- osiguranje sredstava za rad učenika i drugih naknada učenika;
- odredbu o osiguranju učenika u slučaju nezgode na radu/nesretnog slučaja;
- odredbu o disciplinskoj odgovornosti i odgovornosti za štetu učenika;
- vrijeme trajanja ugovora;
- razloge za prestanak važenja i raskidu ugovora;
- obaveze učenika i privrednog subjekta u slučaju raskida ugovora;
- način rješavanja eventualnih sporova;
- mjesto, datum i potpis ugovorni hstrana.

Također, smatramo da bi bilo svrsishodno predvidjeti postojanje unificiranog obrasca ugovora o izvođenju praktične nastave, sa svim predloženim osnovnim elementima, čime bi se moglo uticati na veći stepen pravne sigurnosti učesnika u realizaciji praktične nastave kod privrednih subjekata. Na opisan način bi se također izbjeglo i korištenje formulacija ili različitih termina koji nemaju svoje utemeljenje u pravnom okviru u kojem se zaključuje, niti posebno značenje.

8. PREPORUKE U POGLEDU IZMJENE POZITIVNO-PRAVNIH PROPISA

▪ u pogledu raspodjele finansijskih obaveza između privrednih subjekata i drugih tijela

Sa aspekta zakonodavnog okvira kojim je regulisana predmetna materija, Analiza je utvrdila da u procesu realizacije praktične nastave značajni dio troškova pada na teret privrednih subjekata, posebno cijeneći poreski tretman naknada koje bi isplaćivali privredni subjekti, a koje se tretiraju kao oporezivi dohodak. Iz tih razloga bi bilo potrebno zagovarati donošenje odgovarajućih propisa na način da privrednim subjektima, bez obzira na razlike u njihovoj veličini i finansijskoj snazi, omogući olakšan poreski tretman naknada i nagrada koje se isplaćuju učenicima na praktičnoj nastavi.

U vezi s tim, korisna izmjena u poreskim propisima, kojima bi se finansijski teret privrednih subjekata ublažio, predviđena je nacrtom Zakona o porezu na dohodak FBiH, kojim je, pored ostalog predviđeno da se prihod koji se odnosi na mjesečnu naknadu u iznosu do 150,00 KM na ime troškova prakse i obrazovanja učenika i studenata na redovnom školovanju ne uključuje u osnovicu za porez na dohodak.

Ne ulazeći u finansijski obračun svih oporezivih naknada, bilo bi potrebno izvršiti finansijske analize sa ciljem da se utvrde pokazatelji o prosječnim troškovima po učeniku na mjesečnom nivou sa ciljem uspostavljanja efektivnog odnosa u troškovima između javnog budžeta, privrednih subjekata i učenika/zakonskih zastupnika učenika. Iz istraživanja proizilazi da bi bilo korisno sačiniti sveobuhvatne analize za pojedina ciljane područja te poduzeti aktivnosti tj. usmjeriti korake na stvaranje konsenzusa, putem javnih rasprava ili na druge adekvatne načine. Temeljem analiza moguće je zagovarati ili predlagati izmjene ili dopune bilo zakona bilo pravilnika o primjeni poreskih zakona.

Također, postoji mogućnost da, ukoliko se ocijeni da je potrebno, nadležna ministarstva preuzmu jedan dio neizbježnih troškova, kao što su troškovi sanitarnih knjižica ili troškovi vezani za prevoz učenika, kako bi se na taj način teret raspodijelio na više sektora.

Također, iz analiziranih propisa bi se moglo zaključiti da privredni subjekti nose teret i finansiranja mentora, a vjerovatno i dodatnih obuka mentora, s obzirom da određivanje mentora odnosno osiguranje *kadra* za realizaciju praktične nastave spada u ovlaštenja i obavezu privrednih subjekata. Drugačiji zaključak bi teško bilo donijeti, s obzirom da ova obaveza ne spada u ovlaštenja bilo kojih drugih uključenih učesnika. Bilo bi potrebno utvrditi da li se nadležne privredne komore, udruženje poslodavaca ili drugi učesnici mogu uključiti u ovaj dio procesa, na način da se ovaj trošak pokuša preraspodijeliti.

9. DOBRE PRAKSE

Kao relativno dobra praksa u odnosu na ostale može se izdvojiti praksa na području ZE-DO kantona i u RS. Iz ovoga proizilazi da zakonski propisi i izrađeni podzakonski akti u sektoru obrazovanja koji predstavljaju osnov za adekvatno uređenje i ostvarivanje prava i obaveza ugovornih strana.

Također su propisani ugovori kojima se uređuju uzajamni odnosi svih uključenih aktera, sa dosta temeljitim opisom prava i obaveza svih ugovornih strana, iz kojeg proizilazi da se pažnja usmjerila prvenstveno ka zaštiti interesa učenika. U prilog navedenom govore i ugovori iz prakse kojima se uređuje predmetna materija, a koji su predstavljeni u Analizi, naročito ugovori koji se koriste u srednjim stručnim školama na području RS, tačnije Trebinja.

Također, uočeno je da su području ZE-DO kantona usvojeni podzakonski akti, tj. pravilnici koji na adekvatan način regulišu neka od važnijih pitanja u procesu izvođenja praktične nastave, kao i ferijalne prakse učenika srednjih stručnih škola.

Kako u ZE-DO kantonu, tako, u manjem obimu, i u RS, iz analiziranih propisa uočava se pojačana uloga škole u uključenost u realizaciju praktične nastave učenika izvan škole i školskih radionica posredstvom koordinatora praktične nastave, te s tim povezano jačanje odgovornosti obrazovnih ustanova za kvalitet praktične nastave, na čemu bi korisno bilo da druga ciljana insistiraju.

Međutim, s obzirom da je uočeno da se u obrascima ugovora koji se koriste u ZE-DO kantonu i RS u većem dijelu prava i obaveza škole i privrednih subjekata preklapaju i ponavljaju, s obzirom da se škola i privredni subjekat pojavljuju kao ugovorne strane u oba predviđena ugovora. Stoga, stoji prijedlog da se ugovorni odnosi regulišu na način da se jasno razdvoje ugovorni odnosi, na način kako je navedeno u tekstu Analize.

Stoga, iako je riječ o primjerima dobrih praksi, neophodno je ukazati da i analizirani ugovori podliježu revidiranju i dopuni, u skladu sa svim važećim zakonima.

10. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

- Ciljana područja su različitom dinamikom prepoznali značaj zakonodavnog uređenja praktične nastave kao sastavnog dijela obrazovanja. Ovakva različita dinamika uzrokovana je nepostojanjem institucionalne povezanosti između nadležnih organa obrazovanja na ciljanom području. Postojeće institucionalno uređenje ostavlja prostora da se na kantonalnom nivou u FBiH odnosno na teritoriji RS na posebne načine urede pitanja u vezi sa realizacijom praktične nastave, a što se trenutno i odražava u praksi. S obzirom da nije utvrđeno da postoji sistem koordinacije između kantonalnih uređenja, a nedostaje i koordinacija sa organima na državnom nivou, u praktičnom smislu je vidljiv različit napredak u uporednim kantonalnim propisima odnosno reakciji nadležnih ministarstava na obrazovne potrebe i potrebe privrede na konkretnom području. Međutim, bez obzira na nedostatak institucionalne povezanosti, bilo bi potrebno da nadležna ministarstva za oblast obrazovanja u okviru svojih širokih ovlaštenja i na osnovu vlastitih detaljnih analiza i potreba, cijeneći postojeće zakonske okvire, poduzmu sve korake ka jasnom regulisanju, definisanju ili dodatnom uređenju svih pojedinih propisa od značaja za funkcionalno izvođenje praktične nastave.
- Izražena je slaba saradnja između obrazovnih organa i škola na jednoj strani i privrednih subjekata, pojedinačno ili kroz oblike njihovog udruživanja, na drugoj strani. Stoga proizilazi potreba da se inicira i održava saradnja između svih uključenih učesnika u proces izvođenja praktične nastave. S obzirom na ulogu ministarstva obrazovanja i škola u ovom procesu, cijeneći koristi svih učesnika, ministarstvo obrazovanja odnosno škole bi trebale biti inicijatori međusektorske saradnje za potrebe boljeg organizovanja i provođenja nastavnog predmeta praktična nastava kod privrednih subjekata.
- Iako kantonalni zakoni o srednjem odgoju i obrazovanju predviđaju mogućnost izvođenja praktične nastave i ferijalne prakse kod privrednih subjekata (bez posebnog definisanja ova dva vida prakse učenika), regulisanje odnosa u okviru praktične nastave u najvećoj mjeri ovisi od proaktivnosti nadležnih ministarstava i od tržišnih potreba odnosno iskazanih interesa privrednih subjekata da već u školskim klupama obuče potencijalnu buduću radnu snagu.

a. ZE – DO kanton

Područje ZE-DO kantona posjeduje adekvatan zakonodavni okvir u pogledu regulisanja predmetne materije, ali ujedno predstavlja i temelj za unaprijeđenje u pogledu pojedinih elemenata. Dodatno, zakonski propisi se odnose i na uređenje ferijalne prakse koja se izvodi kod privrednih subjekata. ZE-DO kanton je donio odgovarajuće podzakonske akte, tj. pravilnike, koji predstavljaju temelj za dogradnju na način da se jasno urede procedure u pogledu ispunjavanja uslova privrednih subjekata koji primaju učenike na praktičnu nastavu i procedure u vezi s tim, predvide obaveze isplate nagrade učeniku na praktičnoj nastavi, te urede procedure u vezi sa osiguranjem mentora. Kada je riječ o mentorima koji su uključeni u predmetni proces, ističemo da su u ZE-DO kantonu podzakonskim aktom, tj. pravilnikom jasno propisane nadležnosti, prava i obaveze mentora, međutim, ostaje otvoreno pitanje troškova obuka, certificiranja mentora ili broju mentora po broju učenika.

b. HNK

S obzirom na prednje navode i raspoložive informacije, vidljivo je da u HNK postoji potreba za uvođenjem „dualnog obrazovanja“, s obzirom na inicijative od strane privrednih subjekata, te da postoje naznake da će se zakonodavne pretpostavke kreirati u budućnosti. S obzirom na nepotpunost važećih propisa, na području HNK je neophodno izvršiti izmjene postojećeg zakona ili donošenja novog kojim je uređena oblast srednjeg obrazovanja, gdje bi se posebna pažnja posvetila praktičnoj nastavi učenika kod privrednih subjekata. Na osnovu takvog zakona, nadležno ministarstvo bi trebalo donijeti podzakonske akte tj. pravilnike kojima bi se detaljno uredila sva daljnja pitanja koja se tiču izvođenja praktične nastave kod privrednih subjekata, a sve sa ciljem da se izbjegne da se regulisanje praktične nastave ostavi na diskreciju stranama koje su uključene u proces praktične nastave, naročito pitanja finansijske prirode. Međutim, ukoliko se zakonodavni okvir neće mijenjati, kao odgovor na tržišne i obrazovne potrebe, potrebno je ojačati saradnju između različitih sektora, te na temelju utvrđenih potreba i mogućnosti, kako obrazovnih tako i privrednika, pokušati podzakonskim aktima kao i ugovorima između svih uključenih strana urediti praktičnu nastavu učenika u privredi.

c. ZHK

U ZHK je uočeno da, bez obzira na zakonodavni okvir, ne postoje podzakonski akti, čije donošenje je predviđeno analiziranim zakonima o srednjem obrazovanju, niti postoje propisani obrasci ugovora koji bi olakšali proces izvođenja praktične nastave. Iz tih razloga također je uočena korisna praksa da se, u cilju zadovoljavanja potreba privrednih subjekata i obrazovnih ustanova, na bilo koji način izvede praktična nastava, zaključuju trostrani ugovori između škole, privrednog subjekta i roditelja ili zakonskog zastupnika učenika. Ovakvo postupanje je svakako od koristi, međutim, ne predstavlja adekvatan pravni okvir koji bi pružio pravnu sigurnost za sve aktere uključene u ovaj proces, što bi bilo moguće izbjeci unificiranjem pravila iz ove oblasti, odnosno donošenjem jedinstvenog obrasca koji bi mogao predstavljati temelj i kvalitetnu smjernicu za ugovorno uređenje. Također, neophodno je donijeti i podzakonski akt kojim bi se detaljno uredilo i pitanje izvođenja ferijalne prakse kod privrednih subjekata, prvenstveno uz jasno i detaljno navođenje svih prava i obaveza aktera uključenih u ovaj proces, uz ostavljanje minimalnih mogućnosti za diskreciju i arbitrarnost u odlučivanju o međusobnim pravima i obavezama.

d. RS

Na teritoriju RS-a predviđeni su ugovori koji mogu poslužiti kao primjer ili smjernica za ugovorno uređenje izvođenja praktične nastave, a čiji sadržaj je detaljnije propisan Pravilnikom o načinu obrazovanja učenika kod poslodavca. Međutim, kako pojedina pitanja ni pravilnikom nisu detaljno riješena, kao što je npr. pitanje ovlaštenja koordinadora praktične nastave ili načina na koji način se saradnja između koordinadora i privrednog subjekta odvija, preporučuje se da se u tom dijelu unaprijedi i ovaj podzakonski akt. U pogledu ugovaranja, smatramo da postoje razlozi za jasnije i detaljnije ugovorno regulisanje, s obzirom na brojna prava i obaveze uključenih strana. Pri tome se posebno

misli na pitanja koja se tiču *kadra* neophodnog za realizaciju praktičnog obrazovanja kod privrednog subjekta. Relevantni zakon ne spominje mentora već navodi *kadar* potreban za provođenje praktičnog obrazovanja, a pravilnik predviđa *zaposlenog kod poslodavca koji učestvuje u realizaciji praktičnog obrazovanja*, za koje se može pretpostaviti da bi imao ovlaštenja i obaveze kao mentor i da bi trebao biti zadužen za praćenje izvođenja praktične nastave. Također, uočeno je da u RS oblast ferijalne prakse učenika stručnih škola nije regulisana, te bi bilo potrebno donijeti i podzakonske akte koji bi uredili i ovo pitanje.

- Bez obzira na neujednačenost ili nepotpunost analiziranih zakonskih propisa na ciljanom području, nisu utvrđene prepreke da se bitni elementi i pretpostavke za funkcionalnije provođenje praktične nastave detaljnije regulišu pravilnicima kao provedbenim propisima, na koji način bi se stekla mogućnost da se odgovori na potrebe kako praktičnog obrazovanja učenika, tako i potrebe privrednih subjekata da osiguraju izvjesnu buduću radnu snagu. Iz analiziranih zakona proizilazi da ova odgovornost leži na nadležnim ministarstvima.
- Bitno pitanje na koje analizirani propisi ne daju adekvatne odgovore jeste obuka mentora odnosno *kadra* potrebnog za realizaciju praktičnog obrazovanja kod privrednog subjekta, kao i ovlaštenja i troškovi obuke mentora, odnosno *kadra* neophodnog za realizaciju praktičnog obrazovanja kod privrednog subjekta, što također utiče na nepotpunu procjenu stvarnih finansijskih opterećanja na strani privrednih subjekata. S tim u vezi, postoji potreba da se pitanje mentora, odnosno cjelokupnog postupka obuka i certificiranja mentora, uredi na način koji će biti transparentan i jasan. ZE-DO kanton je djelimično ovo pitanje riješio kroz regulisanje ovlaštenja mentora, ali postoje dodatna pitanja i situacije koje su neriješene, kao što su: pitanja u vezi sa obukom mentora, broj učenika za koje mentor može biti zadužen, određenje da li mora biti u radnom odnosu kod poslovnog subjekta, te jasne obaveze finansiranja mentorstva. U vezi s ovim, a kako je direktno vezano za praćenje učenika na praktičnoj nastavi, ovlaštenja koordinatora praktične nastave ispred škole također je potrebno urediti u cjelini ili detaljnije.
- U okviru sistemskog uređenja procesa praktične nastave, uočeno je da sva relevantna tijela u ovom procesu, kao što su nadležna ministarstva obrazovanja, ministarstva rada i socijalne politike, ministarstva finansija, udruženja poslodavaca i privredne komore, nisu uključena, bez obzira što mogu i morali bi doprinijeti unaprijeđenju ove oblasti. Stoga proizilazi potreba da nadležna ministarstva u proces uključe sve relevantne subjekte, kao što su udruženja poslodavaca i/ili privredne komore, sa ciljem uspostave redovne komunikacije, utvrđivanja potreba i mogućnosti koje na tržištu postoje, te predlaganja eventualno donošenja novih ili izmjene postojećih propisa, na način da se pokuša utvrditi adekvatan i prihvatljiv međudodnos svih uključenih strana u proces izvođenja praktične nastave. Pitanja koja nisu regulisana na adekvatan način, a koja su otvorena, kao što su pitanje odgovornosti ili ukupnih finansijskih opterećenja privrednih subjekata ili proces utvrđivanja uslova koji privredni subjekti moraju ispunjavati za primanje učenika na praktičnu nastavu, samo su primjeri elemenata koji se mogu utvrditi uskom saradnjom sa privrednim subjektima odnosno tijelima čiji su oni članovi, moguće i na način kako je to riješeno u RS.

- U praksi su utvrđeni dobri primjeri u pogledu ugovornog uređenja u postupku izvođenja praktične nastave, čak i u situaciji u kojoj nadležne institucije nisu donijele predviđeni obrazac ugovora o saradnji ili ugovora o izvođenju praktične nastave, što ukazuje na postojeću izraženu potrebu uspostave pravnog okvira za realizaciju praktične nastave te pokušaje da se takvi propusti prevaziđu. Međutim, i primjeri dobre prakse ukazuju na određene propuste odnosno mogućnost dodatnog uređivanja sa ciljem jasnog razgraničenja ovlaštenja i uređenja prava i obaveza uključenih strana, što je moguće urediti pravilnicima ili dopunom obrazaca ugovora. U tom smislu bi donošenje obrazaca kao jasnih i obavezujućih smjernica dovelo do olakšanog upoznavanja sa uzajamnim pravima i obavezama i zaključivanja potrebnih ugovora.
- Iz analiziranih propisa proizilazi da finansijski teret izvođenja praktične nastave nije ravnomjerno podijeljen između nadležnih ministarstava, škola i privrednih subjekata. S tim u vezi bi bilo neophodno istražiti na koji način u praksi se odvija finansiranje praktične nastave odnosno na koji način je predviđeno da se ovo finansiranje odvija. Ovo bi posebno bilo važno za privredne subjekte, imajući u vidu da su najveći broj privrednih subjekata koji bi bili uključeni u ovaj proces mali i srednji privredni subjekti, te bi jasna procjena troškova bila od značaja za odlučivanje o mogućnosti njihovog učešća u izvođenje praktične nastave. Poreski propisi upućuju na zaključak da bi olakšice za privredne subjekte mogle biti povoljnije, što bi zahtijevalo izmjenu važećih propisa na način da poreske olakšice budu u srazmjeri sa doprinosom privrednih subjekata u praktičnoj nastavi i razvoju buduće radne snage. Upravo u kontekstu poreskog tretmana, uočeno je da nacrt Zakona o porezu na dohodak Federacije BiH sadrži prijedlog koji koristi privrednicima. Međutim, ovaj prijedlog ne predstavlja temelj za značajno umanjenje osnovice za porez, što ukazuje na potrebu da se po mogućnosti utiče na povećanje iznosa koji se ne uključuje u osnovicu poreza na dohodak, što bi vjerovatno uticalo na mogućnost uključivanja većeg broja privrednih subjekata u ovaj proces. U vezi s tim, u praksi imamo saznanja da su poreski organi zauzimali različite stavove vezano za naknade učenicima za vrijeme praktične nastave, te bi u tom smislu bilo potrebno prema nadležnim poreskim organima pokušati zagovarati usvajanje drugačijih stavova o oporezivanju naknada, npr. na ime toplog obroka i/ili prevoza. Pretpostavka je da bi u tome koristilo provođenje komparativnog istraživanja koje bi imalo za cilj da se ustanovi postojanje efikasnijih rješenja, odnosno postojanje olakšica i/ili podsticaja za osiguranje kvaliteta praktične nastave kod malih i srednjih, ali i velikih privrednih subjekata.
- S obzirom na uočene pojmove iz zakonskih propisa koji mogu unijeti nejasnoće u pogledu statusa učenika tokom praktične nastave, povezujući ga sa statusom radnika, smatramo da bi odgovarajući termin umjesto *poslodavac* bili privredni ili poslovni subjekat, koji bi podrazumijevao sve oblike zakonom dozvoljenih registrovanih lica za obavljanje privredne djelatnosti i sticanje dobiti. Analiza ukazuje i na korištenje pojma *praktična obuka* kao i *praktično obrazovanje* za nastavne predmete koji se odnose na praktičnu nastavu. Pored toga, u RS se ne spominje mentor kao osoba zadužena za nadzor nad radom učenika kod privrednog subjekta, već *kadar* koji je potreban za realizaciju praktičnog obrazovanja, za kojeg se može pretpostaviti da ima ovlaštenje mentora. Stoga se zaključuje da radi boljeg razumijevanja ove tematike bilo korisno da terminologija bude ujednačena.

- Iz Analize proizilazi da je neophodno regulisati pitanje obavljanja praktične nastave učenika srednjih stručnih škola sa posebnim obrazovnim potrebama, budući da analizirani zakonodavni okvir na ciljanom području ovo pitanje ili ne uređuje ili uređuje djelomično. Naime, potrebno je da se ovo pitanje adekvatno uredi odgovarajućim podzakonskim aktom, odnosno pravilnikom koji bi regulisao sva pitanja značajna za realizaciju ovog procesa, cijeneći sve obaveze nadležnih obrazovnih vlasti vezano za pitanje inkluzivnosti. Na područjima na kojima je uvedena obaveza usvajanja planova za rad za učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama kao što je područje HNK i ZHK, potrebno je vršiti redovan nadzor i analizu učinaka.
- Analizom je uočen i nedostatak zakonodavnog regulisanja pitanja obavljanja ferijalne prakse učenika srednjih stručnih škola kod privrednih subjekata, a koje pitanje se također adekvatno može regulisati podzakonskim aktom, tj. pravilnikom kojim bi se spriječilo da se ključna pitanja u ovom procesu prepuste volji ugovornih strana. Ovdje ćemo spomenuti i ZE-DO kanton koji je jedini od ciljanih područja donio pravilnik kojim je uređeno navedeno pitanje, međutim i ovaj pravilnik, kao što je i već istaknuto, ima prostora za unaprijeđenje.
- U pogledu provođenja nadzora nad provođenjem praktične nastave, potrebno je da, u okviru svoje nadležnosti, ministarstva obrazovanja vrše redovan nadzor nad provođenjem relevantnih zakona i podzakonskih akata. U RS-u je pitanje nadzora nad provođenjem praktične nastave stavljeno u odgovornost nadležne inspekcije. Iz analiziranih pravilnika sa drugih područja proizilazi da je potrebno da se propiše obaveza vršenja nadzora od strane ministarstava, što, u suprotnom, ostavlja prazninu u pogledu kvalitetnog uspostavljanja sistema osiguranja kvaliteta praktične nastave.

PRILOZI:

1. Obrazac ugovora o saradnji;
2. Obrazac ugovora o izvođenju praktične nastave.

Prilog 1

Na osnovu člana __. Pravilnika (koji je donijet na osnovu zakona o srednjem obrazovanju kojim je uređena oblast praktične nastave učenika srednjih stručnih škola kod privrednih subjekata) i člana __. Zakona (kojim je uređena oblast praktične nastave učenika srednjih stručnih škola kod privrednih subjekata)

_____ (puni naziv privrednog subjekta), _____ (ID broj/PDV broj), upisano u registar nadležnog organa pod brojem _____ (MBS za privredna društva/broj upisa za lica koja samostalno obavljaju djelatnost) sa adresom sjedišta u _____ (adresa sjedišta privrednog subjekta), _____ zastupan po odgovornoj osobi _____ (ime i prezime odgovorne osobe privrednog subjekta) (u daljnjem tekstu označen kao: **Privredni subjekat**)

i
_____ (puni naziv škole), sa adresom sjedišta u _____ (adresa sjedišta škole) zastupana po direktoru _____ (ime i prezime direktora škole) (u daljnjem tekstu označena kao: **Škola**)

Privredni subjekt i Škola u daljnjem tekstu zajednički su označeni kao: **Ugovorne strane**

dana _____ godine (datum zaključenja ugovora), u _____ (mjesto zaključenja ugovora) zaključili su sljedeći

UGOVOR O SARADNJI

zaobrazovni profil _____

I UVODNE ODREDBE

Član 1.

(1) Škola je Nastavnim planom i programom za školsku _____ godinu predvidjela obavljanje praktične nastave/dijela praktične nastave kod privrednih subjekata.

(2) Odredbama člana __. Zakona (kojim je uređena oblast praktične nastave učenika srednjih stručnih škola kod privrednih subjekata) (u daljnjem tekstu: **Zakon**) predviđeno je da se praktična nastava izvodi pod stručnim nadzorom škole i u ustanovama, privrednim društvima i drugim pravnim licima koja imaju odgovarajuću savremenu opremu, tehničko-tehnološka sredstva i druge odgovarajuće uslove, u skladu s nastavnim planom i programom, te da se uslovi, oblici, metode i postupci izvođenja praktične nastave te vršenje stručnog nadzora, regulišu ugovorom koji su škole obavezne zaključiti sa privrednim društvom, ustanovom ili licem koje samostalno obavlja djelatnost. (Navesti ukoliko je isto propisano Zakonom)

(3) Odredbama člana __ Pravilnika (koji je donijet na osnovu zakona o srednjem obrazovanju kojim je uređena oblast praktične nastave učenika srednjih stručnih škola kod privrednih subjekata) (u daljem

tekstu: **Pravilnik**) propisana je obaveza škole da zaključi Ugovor o saradnji sa privrednim subjektom u cilju regulisanja prava, obaveza i odgovornosti nastalih povodom izvođenja praktične nastave/dijela praktične nastave kod privrednog subjekta, kao i sadržaj predmetnog ugovora. (*Navesti ukoliko je isto propisano Pravilnikom*)

(4) Na osnovu relevantnih članova propisa navedenih u stavu (2) i (3) ovog člana, a uzevši u obzir da su ispunjeni uslovi za izvođenje praktične nastave/dijela praktične nastave kod Privrednog subjekta, Ugovorne strane su zaključile Ugovor o saradnji za obrazovni profil _____ (upisati obrazovni profil) (u daljem tekstu: **Ugovor**).

II PREDMET UGOVORA

Član 2.

(1) Ovim Ugovorom regulišu se međusobna prava, obaveze i odgovornosti Ugovornih strana u vezi izvođenja praktične nastave učenika škole za obrazovni profil _____ (*upisati naziv obrazovnog profila*) u skladu sa Nastavnim planom i programom za školsku ____ godinu.

(2) Maksimalni broj učenika koje je Privredni subjekat u mogućnosti primiti na obavljanje praktične nastave u svojim prostorijama je _____.

(3) Privredni subjekat će zaključiti Ugovor o izvođenju praktične nastave sa svakim učenikom, kojim ugovorom će se definisati njihova uzajamna prava i obaveze na način definisan Pravilnikom.

III TRAJANJE UGOVORA

Član 3.

Ovaj Ugovor se zaključuje za školsku ____ godinu.

IV VRIJEME I MJESTO IZVOĐENJA PRAKTIČNE NASTAVE

Član 4.

(1) Privredni subjekat je dužan obezbijediti izvođenje praktične nastave/dijela praktične nastave učenika u svojim prostorijama u periodu od ____ do ____ (*upisati vremenski period za koji je planirano izvođenje praktične nastave/dijela praktične nastave kod privrednog subjekta*).

(2) Učenici Škole će obavljati praktičnu nastavu/dio praktične nastave u prostorijama Privrednog subjekta koje se nalaze na adresi sjedišta Privrednog subjekta _____ (*upisati adresu*) te na drugim mjestima na kojima Privredni subjekat obavlja svoju djelatnost (podružnice i pogoni Privrednog subjekta), pod uslovom da se radi o mjestima na kojima izvođenje praktične nastave ne predstavlja opasnost po fizičko i mentalno zdravlje učenika u skladu sa primjenjivim propisima.

V PRAVA I OBAVEZE UGOVORNIH STRANA

Član 5.

(1) Privredni subjekat se obavezuje da će:

- organizovati provođenje Plana izvođenja praktične nastave, koji predstavlja prilog i sastavni dio ovog Ugovora, na način da učenicima Škole koji obavljaju praktičnu nastavu kod Privrednog subjekta osigura pohađanje ugovorenih dijelova praktičnih programskih sadržaja kroz učešće u proizvodnim djelatnostima, ali ne dužim nego što je propisano članom 4. stav (1) ovog Ugovora;

- pružiti uvodne informacije o specifičnostima i uslovima rada, ispunjavanju uslova zaštite i sigurnosti na radu i zdravstvene zaštite, sigurnosti od požara, sanitarno-tehničkim i higijenskim zahtjevima i uputama sigurnosti i zdravlja na radu;
- tokom izvođenja praktične nastave svim učenicima staviti na raspolaganje radnu i zaštitnu odjeću kao radnicima koji obavljaju iste radne aktivnosti, ukoliko je obaveza nošenja takve odjeće propisana;
- obezbijediti mjere zaštite na radu učenika u skladu sa važećim propisima;
- obezbijediti potreban broj mentora;
- učenike upoznati sa tehnologijom koja će se koristiti tokom izvođenja praktične nastave, i da će učenicima osigurati potrebne materijale, mašine, uređaje i alate za izvođenje radnih aktivnosti za vrijeme praktične nastave;
- tokom izvođenja praktične nastave učenicima isplaćivati mjesečnu naknadu na ime obavljenog praktičnog rada u skladu sa članom __. Pravilnika i u visini i roku određenu Ugovorom o izvođenju praktične nastave;
- tokom izvođenja praktične nastave učenicima obezbijediti besplatnu ishranu ili isplatiti odgovarajuću naknadu sa ishranu u skladu sa članom __. Pravilnika;
- tokom izvođenja praktične nastave učenicima obezbijediti prevoz, ako je isti organizovan kod Privrednog subjekta ili isplatiti odgovarajuću naknadu u skladu sa članom __. Pravilnika;
- tokom izvođenja praktične nastave voditi dokumentaciju i evidenciju o pohađanju praktične nastave sa svim potrebnim detaljima, te omogućiti koordinatoru da neposrednim uvidom i uvidom u propisanu dokumentaciju prati izvršavanje i kvalitetu izvršenja praktične nastave;
- učestvovati u ocjenjivanju učenika kada tu mogućnost predviđaju važeći propisi;
- ako se praktičan rad u okviru završnog ispita u skladu sa važećim propisima odvija u njegovim prostorijama ili na radilištu, osigurati potrebne materijale, mašine, uređaje i alate te odgovarajuće mjere higijensko-tehničke zaštite za tu vrstu praktičnog rada;
- učestvovati u rješavanju eventualnih konfliktnih situacija i identificirati najprikladnija rješenja za rješavanje konflikata zajedno sa Školom;
- osigurati povjerljivost ličnih podataka učenika;
- ukoliko iz bilo kojeg razloga nije u mogućnosti ostvarivati ugovorene sadržaje praktične nastave, obavijestiti školu najkasnije u roku od __ dana od dana nastanka nemogućnosti ispunjavanja ugovorenih obaveza.

(2) Škola se obavezuje da će:

- za vrijeme praktične nastave osigurati učenike od posljedica nezgode na radu ili u vezi sa radom;
- obezbijediti sticanje odgovarajućih znanja učenika iz oblasti zaštite na radu, u obimu koji odgovara potrebi struke i obrazovnog profila putem nastavnog plana i programa;
- voditi evidenciju o zaključenim ugovorima o saradnji između privrednog subjekta i škole, te evidenciju o ugovorima o izvođenju praktične nastave između privrednog subjekta i učenika;
- informisati Privrednog subjekta u slučaju odsustva učenika i prestanka statusa redovnog učenika;
- imenovati koordinatora koji će ispunjavati zadatke u skladu sa članom __. Pravilnika.
- voditi evidenciju o prisustvu učenika na praktičnoj nastavi kod Privrednog subjekta u saradnji sa mentorom;
- učestvovati u rješavanju eventualnih konfliktnih situacija i identificirati najprikladnija rješenja za rješavanje konflikata zajedno sa Privrednim subjektom;
- osigurati povjerljivost ličnih podataka učenika;
- osigurati povjerljivost poslovne tajne Privrednog subjekta;
- obezbijediti ljekarski pregled učenika koji pohađaju praktičnu nastavu kod Privrednog subjekta prije otpočinjanja praktične nastave, uz obavezu snošenja troškova tog pregleda, ukoliko drugačije nije predviđeno ovim Ugovorom;
- snositi obavezu plaćanja doprinosa na ime penzijsko-invalidskog osiguranja učenika za vrijeme obavljanja praktične nastave kod Privrednog subjekta, u skladu sa važećim propisima;

- _____ (upisati druga prava i obaveze Ugovornih strana ukoliko nisu u suprotnosti sa Pravilnikom i ostalim važećim propisima).

VI DISCIPLINSKA ODGOVORNOST I ODGOVORNOST ZA ŠTETU

Član 6.

- (1) Disciplinska odgovornost učenika za vrijeme obavljanja praktične nastave kod Privrednog subjekta je ista kao za vrijeme boravka u Školi.
- (2) Učenik će odgovarati za štetu učinjenu kod Privrednog subjekta za vrijeme obavljanja praktične nastave ako je istu učinio namjerno i/ili nepažnje u skladu sa općim pravilima obligacionog prava.
- (3) Visinu učinjene štete i okolnosti pod kojima je šteta učinjena utvrđuje komisija koju imenuje direktor Škole.
- (4) Odluku o odgovornosti učenika za štetu i visinu naknade, na prijedlog komisije, donosi školski odbor.
- (5) Odluka školskog odbora iz stava (4) ovog člana je konačna.

VII PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

Član 7.

Ukoliko učenik tokom izvršavanja svojih obaveza u vezi sa izvođenjem praktične nastave kod Privrednog subjekta samostalno ili prema upustvima Privrednog subjekta stvori autorsko djelo ili izum smatra se da su sva autorska imovinska prava odnosno sva prava intelektualnog vlasništva nad izumom isključivo i na neograničen vremenski period prenesena na Privrednog subjekta.

VIII RASKID UGOVORA

Član 8.

- (1) Ugovor o saradnji može se raskinuti u skladu sa odredbama člana __. Pravilnika.
- (2) Ugovorne strane obavezuju se da će se u slučajevima raskida Ugovora pridržavati odredbi člana __. Pravilnika.

IX ZAVRŠNE ODREDBE

Član 9.

Ovaj Ugovor je sačinjen u dva istovjetna primjerka, od kojih svaka Ugovorna strana zadržava po jedan primjerak.

Član 10.

U slučaju spora proizašlog iz ili u vezi sa ovim Ugovorom, Ugovorne strane se obavezuju da će isti pokušati riješiti sporazumno, a u nedostatku sporazuma o rješavanju spora nadležan je _____ sud (upisati sud nadležan za rješavanje sporova).

Član 12.

Ovaj Ugovor stupa na snagu sa danom potpisivanja.

Privredni subjekat

Škola

M.P.

M.P.

Broj: _____

Datum: _____

Broj: _____

Datum: _____

Prilog 2

Na osnovu člana __. Pravilnika (*koji je donijet na osnovu zakona o srednjem obrazovanju kojim je uređena oblast praktične nastave učenika srednjih stručnih škola kod privrednih subjekata*)

_____ (naziv/ime i prezime privrednog subjekta),
_____ (ID broj/PDV broj), upisano u registar nadležnog organa pod brojem
_____ (MBS za privredna društva/broj upisa za lica koja samostalno obavljaju djelatnost)
sa adresom sjedišta _____ (adresa sjedišta privrednog subjekta), zastupan po
odgovornoj osobi _____ (ime i prezime odgovorne osobe privrednog subjekta)
(u daljnjem tekstu označen kao: **Privredni subjekat**)

i

_____ (ime i prezime učenika) _____ (JMBG učenika), rođen
_____ godine u _____ državljanin _____, sa
adresom prebivališta u ulici _____ (adresa prebivališta učenika) (u daljnjem tekstu: **Učenik**)

ili

_____ (ime i prezime učenika) _____ (JMBG učenika), rođen
_____ godine u _____ državljanin _____, sa
adresom prebivališta u ulici _____ (adresa prebivališta učenika) (u daljnjem tekstu: **Učenik**) zastupan
po zakonskom zastupniku/zakonskim zastupnicima _____ (ime i prezime zakonskog
zastupnika/zakonskih zastupnika), _____ (JMBG zakonskog zastupnika/zakonskih
zastupnika), _____ rođen/i _____ (datum rođenja zakonskog
zastupnika/zakonskih zastupnika), sa adresom prebivališta ulici _____ (adresa prebivališta
zakonskog zastupnika/zakonskih) (u daljnjem tekstu označen kao: **Zakonski zastupnik/ Zakonski
zastupnici**)

(Privredni subjekat i Učenik ili Zakonski zastupnik/Zakonski zastupnici u daljnjem tekstu označeni kao:
Ugovorne strane)

dana _____ (*datum zaključenja ugovora*) u _____ (*mjesto zaključenja ugovora*) zaključili su sljedeći

**UGOVOR O
IZVOĐENJU PRAKTIČNE NASTAVE
za obrazovni profil _____**

I UVODNE ODREDBE

Član 1.

(1) Škola _____ (*upisati naziv škole*) je Nastavnim planom i programom za školsku ____ godinu predvidjela obavljanje praktične nastave kod privrednog subjekta.

(2) Odredbama člana __. Zakona (*kojim je uređena oblast praktične nastave učenika srednjih stručnih škola kod privrednih subjekata*) (u daljem tekstu: **Zakon**) predviđeno je da se praktična nastava izvodi pod stručnim nadzorom škole i u ustanovama, privrednim društvima i drugim pravnim licima koja imaju odgovarajuću savremenu opremu, tehničko-tehnološka sredstva i druge odgovarajuće uslove, u skladu s nastavnim planom i programom. (*Navesti ukoliko je isto propisano Zakonom*)

(3) Odredbama člana __. Pravilnika (*koji je donijet na osnovu zakona o srednjem obrazovanju kojim je uređena oblast praktične nastave učenika srednjih stručnih škola kod privrednih subjekata*)(u daljem tekstu: **Pravilnik**) propisana je obaveza Ugovornih strana da zaključe Ugovor o izvođenju praktične nastave kod privrednog subjekta (u daljem tekstu: **Ugovor**) u cilju regulisanja prava, obaveza i odgovornosti nastalih povodom izvođenja praktične nastave/dijela praktične nastave kod privrednog subjekta, kao i sadržaj predmetnog ugovora.

II PREDMET UGOVORA

Član 2.

(1) Ovim Ugovorom regulišu se međusobna prava, obaveze i odgovornosti učenika, njegovog Zakonskog zastupnika/zakonskih zastupnika i Privrednog subjekta u vezi sa obavljanjem praktične nastave kod Privrednog subjekta.

(2) Učenik se obavezuje da će pohađati praktičnu nastavu obavljajući radne aktivnosti za i pod nadzorom Privrednog subjekta, a u skladu sa Nastavnim planom i programom škole _____ (*upisati naziv škole*), Planom izvođenja praktične nastave i internim aktima Privrednog subjekta.

(3) Privredni subjekat se obavezuje da će učeniku omogućiti obavljanje praktične nastave za obrazovni profil _____ (*upisati obrazovni profil*) na način predviđen Zakonom, Pravilnikom, Ugovorom o saradnji i ovim Ugovorom.

(4) Praktična nastava kod Privrednog subjekta podliježe pod organizaciju i nadzor _____ (*upisati ime i prezime mentora*), kao mentora.

III MJESTO I VRIJEME IZVOĐENJA PRAKTIČNE NASTAVE

Član 3.

(1) Učenik će obavljati praktičnu nastavu/dio praktične nastave u prostorijama sjedišta Privrednog subjekta na adresi _____ (*upisati adresu sjedišta Privrednog subjekta*) te na drugim mjestima na kojima Privredni subjekat obavlja svoju djelatnost (podružnice i pogoni Privrednog subjekta), pod uslovom da se radi o mjestima na kojima izvođenje praktične nastave ne predstavlja opasnost po fizičko i mentalno zdravlje učenika u skladu sa važećim propisima.

(2) Učenik će obavljati praktičnu nastavu kod Privrednog subjekta u periodu od ____ do ____ (*upisati trajanje praktične nastave*).

(3) Nastavni čas praktične nastave kod Privrednog subjekta traje __ (*upisati shodno Zakonu/Pravilniku*) minuta.

(4) Ukupno opterećenje učenika nastavom i ostalim vidovima neposredno odgojno-obrazovnog rada ne može iznositi više od ___ (upisati shodno Zakonu/Pravilniku) časova sedmično, s tim što u toku dana učenik ne može imati više od ___ (upisati shodno Zakonu/Pravilniku) časova praktične nastave u školi, odnosno maksimalno ___ (upisati shodno Zakonu/Pravilniku) sati dnevno u Privrednom subjektu odnosno ___ minuta.

(5) Redovno trajanje praktične nastave kod Privrednog subjekta iznosi _____ sati dnevno, odnosno _____ sati sedmično.

(6) Ako praktična nastava kod Privrednog subjekta kontinuirano traje duže od četiri sata dnevno, učenik ima pravo na dnevni odmor u trajanju od najmanje 30 minuta.

IV PRAVA I OBAVEZE

Član 4.

(1) Privredni subjekat se obavezuje da će:

- organizovati ostvarenje Plana izvođenja praktične nastave tako da učeniku osigura pohađanje ugovorenih dijelova praktičnih programskih sadržaja kroz učešće u proizvodnim djelatnostima, ali ne dužim nego što je propisano članom 3. ovog Ugovora;
- učeniku povjeravati samo one radne zadatke koji služe svrsi praktične nastave i koji su u skladu sa njegovim fizičkim mogućnostima;
- pružiti učeniku uvodne informacije o specifičnostima i uslovima rada, ispunjavanju uslova zaštite i sigurnosti na radu i zdravstvene zaštite, sigurnosti od požara, sanitarno-tehničkim i higijenskim zahtjevima i uputama sigurnosti i zdravlja na radu;
- tokom izvođenja praktične nastave svim učenicima staviti na raspolaganje radnu i zaštitnu odjeću kao uposlenicima koji obavljaju iste radne aktivnosti, ukoliko je nošenje takve odjeće propisano;
- obezbijediti učeniku mentora koji će ispunjavati obaveze propisane članom ___ Pravilnika;
- upoznati učenika sa tehnologijom koja će se koristiti tokom izvođenja praktične nastave;
- učeniku staviti na raspolaganje sredstva potrebna za izvođenje praktične nastave u vidu materijala, mašina, uređaja, alata i odgovarajuće mjere higijensko-tehničke zaštite, te sredstva za izvođenje praktičnog rada u okviru završnog ispita, ukoliko se praktičan rad održava u njegovim prostorijama ili drugim mjestima rada koja su obično povezana sa sjedištem Privrednog subjekta i da će učeniku isti biti stavljeni besplatno na raspolaganje;
- tokom izvođenja praktične nastave učeniku isplaćivati mjesečnu naknadu u skladu sa članom ___. Pravilnika i ovim Ugovorom;
- tokom izvođenja praktične nastave učeniku obezbijediti besplatnu ishranu ili isplatiti odgovarajuću naknadu sa ishranu u skladu sa članom ___. Pravilnika i ovim Ugovorom;
- tokom izvođenja praktične nastave učeniku obezbijediti prevoz, ako je isti organizovan kod Privrednog subjekta ili isplatiti odgovarajuću naknadu u skladu sa članom ___. Pravilnika i ovim Ugovorom;
- tokom izvođenja praktične nastave voditi dokumentaciju i evidenciju o pohađanju praktičnog nastave, sa svim potrebnim detaljima, te omogućiti koordinadoru da neposrednim uvidom u dokumentaciju prati izvršenje i kvalitetu izvršenja praktične nastave;
- voditi evidenciju o učenicima koji obavljaju praktičnu nastavu u skladu sa Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu („Službene novine FBiH“, broj 92/16);
- učestvovati u ocjenjivanju učenika (*ukoliko tu mogućnost predviđaju važeći propisi*);
- ako se praktičan rad u okviru završnog ispita u skladu sa važećim propisima odvija u prostorijama ili na radilištu Privrednog subjekta, osigurati za to potrebne materijale, mašine, uređaje i alate te odgovarajuće mjere higijensko-tehničke zaštite;

- učestvovati u rješavanju eventualnih konfliktinih situacija i identificirati prikladna rješenja za rješavanje konflikata zajedno sa školom;
- osigurati povjerljivost ličnih podataka učenika;
- ukoliko iz bilo kojeg razloga nije u mogućnosti ostvarivati ugovorene sadržaje praktične nastave, obavijestiti školu u roku od ___ dana od dana nastanka nemogućnosti ispunjavanja ugovorenih obaveza;
- obezbijediti ljekarski pregled učenika prije otpočinjanja obavljanja praktične nastave uz snošenje troškova izdavanja sanitarne knjižice ukoliko je neophodna.

(2) Učenik se obavezuje da će:

- redovno pohađati praktičnu nastavu kod Privrednog subjekta i da će ispunjavati dodijeljene mu radne aktivnosti u skladu sa Planom praktične nastave;
- radne zadatke koji su mu dodijeljene u okviru praktične nastave izvršavati savjesno i odgovorno;
- slijediti upute i naloge mentora ili drugih osoba ovlaštenih za davanje uputa i naloga, ukoliko je učenik upoznat s tim da su te osobe ovlaštene za davanje uputa i naloga;
- ponašati se u skladu sa uputstvima Privrednog subjekta, te propisima o zaštiti i sigurnosti na radu i zdravstvenoj zaštite, sigurnosti od požara, sanitarno-tehničkim i higijenskim zahtjevima i uputama sigurnosti i zdravlja na radu;
- nositi radnu i zaštitnu odjeću koju mu Privredni subjekat stavi na raspolaganje;
- savjesno rukovati alatom, mašinama i ostalom opremom i da će iste koristiti samo u vezi sa povjerenim mu zadacima;
- poštovati interne akte Privrednog subjekta i odredbe Pravilnika;
- čuvati imovinu i poslovne tajne Privrednog subjekta za vrijeme obavljanja praktične nastave i nakon prestanka obavljanja iste;
- u slučaju izostanka sa praktične nastave kod Privrednog subjekta, obavezno i bez odgađanja informisati Privrednog subjekta o razlozima spriječenosti prisustva nastavi;
- neposredno nakon zaključivanja Ugovora sa Privrednim subjektom školi dostaviti treći primjerak ugovora za potrebe evidencije;
- tokom trajanja cjelokupne praktične nastave biti osiguran od posljedica nezgode na radu ili u vezi sa radom;
- prije početka praktične nastave podvrgnuti se ljekarskom pregledu kojim se dokazuje njegova opća zdravstvena sposobnost i sposobnost za obavljanje praktične nastave za predmetni obrazovni profil kod Privrednog subjekta i to na teret škole;
- dostaviti Privrednom subjektu ljekarsko uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti i sanitarnu knjižicu ukoliko je sanitarna knjižica neophodna za obavljanje praktičnog obrazovanja/praktične nastave kod Privrednog subjekta.
- _____(upisati druga prava i obaveze ugovornih strana ukoliko nisu u suprotnosti sa Pravilnikom i ostalim važećim i primjenjivim propisima).

V FINANSIJSKA NAKNADA, TOPLI OBROK I PREVOZ

Član 5.

(1) Privredni subjekat se obavezuje da će učeniku isplatiti iznos od _____ KM na ime finansijske naknade.

(2) Finansijska naknada iz stava (1) ovog člana se učeniku isplaćuje mjesečno do _____ (upisati krajnji dan u mjesecu do kojeg se mora isplatiti naknada) dana u mjesecu.

(3) Privredni subjekat se obavezuje da će učenici obezbijediti topli obrok/isplatiti naknadu u iznosu od _____ KM na ime toplog obroka.

(4) Privredni subjekat se obavezuje da će učeniku obezbijediti prevoz (*ukoliko je prevoz organizovan kod Privrednog subjekta, sukladno internim aktima Privrednog subjekta*)/isplatiti naknadu u iznosu od _____ KM na ime prevoza.

VI DISCIPLINSKA ODGOVORNOST I ODGOVORNOST ZA ŠTETU

Član 6.

(1) Disciplinska odgovornost učenika za vrijeme obavljanja praktične nastave kod Privrednog subjekta je ista kao za vrijeme boravka u školi.

(2) Učenik će odgovarati za štetu učinjenu kod Privrednog subjekta za vrijeme obavljanja praktične nastave ako je istu učinio namjerno i/ili nepažnje u skladu sa općim pravilima obligacionog prava.

(3) Visinu učinjene štete i okolnosti pod kojima je šteta učinjena utvrđuje komisija koju imenuje direktor škole.

(4) Odluku o odgovornosti učenika za štetu i visinu naknade, na prijedlog komisije, donosi školski odbor.

(5) Odluka školskog odbora iz stava (4) ovog člana je konačna.

VII PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

Član 7.

Ukoliko učenik tokom izvršavanja svojih obaveza u vezi sa izvođenjem praktične nastave kod Privrednog subjekta samostalno ili prema upustvima Privrednog subjekta stvori autorsko djelo ili izum smatra se da su sva autorska imovinska prava odnosno sva prava intelektualnog vlasništva nad izumom isključivo i na neograničen vremenski period prenesena na Privrednog subjekta.

VIII RASKID UGOVORA

Član 8.

(1) Ugovor o izvođenju praktične nastave može se raskinuti u skladu sa članom __. Pravilnika.

(2) Ugovorne strane se obavezuju se da će se u slučajevima raskida Ugovora pridržavati odredbi člana __. Pravilnika.

IX ZAVRŠNE ODREDBE

Član 9.

Plan izvođenja praktične nastave, odnosno podaci o sadržajnom i vremenskom redosljedu obrazovanja kod Privrednog subjekta predstavljaju prilog ovog Ugovora i čine njegov sastavni dio.

Član 10.

Bitne promjene Ugovora Ugovorne strane su dužne bez odlaganja prijaviti školi.

Član 11.

Ugovorne strane garantuju tačnost i potpunost podataka navedenih u Ugovoru.

Član 12.

Ovaj Ugovor je sačinjen u tri istovjetna primjerka, od kojih svaka Ugovorna strana zadržava po jedan primjerak, a jedan primjerak zadržava škola za potrebe evidencije.

Član 13.

U slučaju spora proizašlog iz ili u vezi sa ovim Ugovorom, Ugovorne strane se obavezuju da će isti pokušati riješiti sporazumno, a u nedostatku sporazuma o rješavanju spora nadležan je _____
(*upisati naziv suda*) sud.

Član 14.

Ovaj Ugovor stupa na snagu sa danom potpisivanja.

Privredni subjekt

**Učenik/Zakonski zastupnik/Zakonski
zastupnici**

M.P.

Broj: _____

Datum: _____

Datum: _____

Ovaj ugovor je evidentiran u školi

(*naziv škole*)

pod brojem _____.

M.P.